

Duhovniki v državnem zboru in deželnoavtonomistiška šola.

Iz popolnoma zanesljivega vira smo zvedeli, da svečeniki, ki delujejo v državnem zboru kot zastopniki, protestujejo in hočejo protestovati proti temu, da bi prišla cerkev v oblast dežel ali deželnih zastopov potom šole, in proti temu protestujejo uže iz same ljubezni do šole. Svečeniki zbornice poslancev državnega zbora namreč dobro vedó, da se ne zлага z nazori cerkve, da bi jo spravljale v zavisnost naključne večine.

Ta vest v prepričanju in volji svečnikov, delujočih v državnem zboru, je jako tolaživna, in se je nadejati, da velja gledé na vse duhovnike katerega si bodi naroda, ki so kot zastopniki odposlani v državni zbor. Ne ve se še, kak bo konečen izid boja za osnovno šolo; naučni minister je sicer predložil gosposki zbornici tri predloge kot vladne predloge gledé na osnovno šolo: ali te predloge ne obsežajo vsega tega, kar zahtevajo nemški konservativci, in za kar bi bili voljni glasovati pred vsem poljski in češki deželni avtonomisti. Vsled tega bo boj še trajal, načrti bodo še sledili in se spreminjali; a dokler sedanja večina ne spremeni ne svoje taktike, ampak svojih načel gledé na deželne zastope, katera načela namerjajo oblast teh zastopov povečevati dalje in dalje, torej tudi gledé na šolo, ni se nadejati, da bi bil konec boja srečen za osnovo, in zaradi tega mora biti vsak patrijot in rodoljub vesel, da se v državnem zboru oglašajo taki zastopniki gledé na šolo, katerim niso omotili pogleda strankarski in stanovski interesi.

Najbolj pa nas sme veseliti to, da se svečeniki hočejo upirati povečanju deželne oblasti glede na šolo in v tem gledé na cerkev. Kajti ravno duhovenstva so po deželah in pri raznih narodih zbegavali s tem, da so mu kazali dobro stran novih prestrojivnih načrtov, zakrivali pa ob enem senčno in pogubno stran istih načrtov.

Pri agitacijah niso pomislili, kakó nevarno je za cerkev, izročevati šolo deželnim zborom. Niso pomislili, da n. pr. po deželnih zboraх je največ takih zastopov, katerih večine glasujejo v liberalnem zmislu, in sicer na

podstavi takega liberalizma, kakoršen ne more ugajati duhovenstvu in cerkvi; niso pomislili, da politiki takih liberalnih većin se udajejo radi viši cerkveni dostojanstveniki, kakor so se udali n. pr. ogerski prelati, škofi, nadškofi in kardinali gospodujoči liberalni madjarski stranki na Ogerskem, ko v soglasju s to liberalno politiko niso se hoteli nikakor udeležiti katoliškega shoda na Dunaju. Agitatorji so nadalje prekrivali, da viši dostojanstveniki že sedaj ne prihajajo radi v deželne zборе kot zastope za pomešano prebivalstvo, da bi se ne zamerili tej ali oni stranki, tej ali oni narodnosti, in da s tem opuščanjem ostajajo v najugodnišem slučaju sicer nevtralni, da pa ravno s to nevtralnostjo ne izpolnjujejo svoje dolžnosti, ko imajo pravico glasovanja, pa ne glasujejo in se v obče ne udeležujejo zborovanja. Isto tako so prekrivali agitatorji za Liechtensteinov načrt, da bi v deželah s pomešanim prebivalstvom večine deželnih zastopov preustrajale šolo jednostransko, v interesu prebivalstva, katero zastopa vsakodobna večina, in v strankarskem interesu iste večine zastopnikov, ne pa v interesu namere, katero ima šola, v interesu pravega pouka in prave vzgoje.

V tem, kar je cerkve poklic in napor, da bi se utrjevala prava vzgoja, bi ravno Liechtensteinov načrt izročal šolo nepouku in pravi pedagogiki, pravi vzgoji, ampak samovolji in interesom, ki imajo po največ samo na videz opraviti s poukom in vzgojo. Prekrivali so duhovenstvu, da bi se bilo cerkvi in svečeništvu uklanjati samovoljnim sklepom in določbam naključnih većin deželnih zborov, prekrivali so, da bi se povečevalo krinovstvo viših dostojanstvenikov, spravljali tako cerkveni interes v zavisnost deželnozborskih, potem toliko mogočnejših većin, in da bi se zlasti manjšini prebivalstva ustrojevale šole, kakor bi ne ugajalo ne cerkvi, ne narodnim odlomkom, to pa zato ne, ker bi se vse drugo dosežalo, samo ne pravi pouk, prava vzgoja, za katero je jedino cerkvi konečno mari. In cerkev bi še o sta-

lišča gole, suhe, obče pravice ne mogla odobravati, da se dela krivica manjšinam in odlomkom, ki nimajo sreče biti v tej ali oni deželi v večini bodi si po številu, ali po umetno ustvarjenih večinah vsakaterih zastopov.

Ako se je bil ukoreninil, zgodovinski običaj, da seza njegova moč celo v našo dobo, v naše dni, da je v večih sporih razsojeval pravo ali pravico poglavar katoliške cerkve vladarjem, državam in narodom, je pač v interesu cerkve, da tudi drugi njeni viši dostojanstveniki in v obče cerkveni organi čujejo nad pravico, torej se v Avstriji, kjer je osnovni zakon enakopravnosti podeljen enakoveljavno vsem narodom, potegujejo za isto pravico narodne enakopravnosti in s tem za državne, narodne in vsled tega tudi cerkvene interese. Tu pokažejo lahko cerkveni organi najlaže, da čuje v njih še moralna moč, torej tudi moč, da bi se potezali ne-

pristransko za pravo vseh narodov. Samo s tega stališča bi bili morali cerkveni organi a priori obsojevati načrt, kateri bi, ako bi obveljal, škodoval naravnost šoli, narodom in cerkvi, s tem pa tudi celokupnim državnim interesom.

Po vsem tem je opravičeno in veselo znamenje, da se svečeniki državnega zbora v interesu cerkva in šole hočejo postaviti vsaki nameri, ki bi hotela izročiti šolo in s tem tudi cerkev vsakodobnim, torej naključnim večinam deželnih zborov in s tem v zavisnost poslednjih cerkev in šolo, v njih samovoljo pouk in kar je najnevarniše vso vzgojo prebivalstva, državljanov in narodov. Vsa čast takim svečnikom, ki se zavedajo dolžnostij svojega poklica kot svečeniki, zastopniki narodov cerkvenih in državnih interesov. Slava jim!

O kritiki dr. Mahniča.

O bistvu cerkve.

Četrtoletni časopis „Rimski katolik“, ki ga v slovenskem jeziku urejuje gospod profesor v Goriškem duhovniškem semenišču dr. Anton Mahnič, je prinesel v 1., 2. in 3. zvezku leta 1888 pod zaglavjem „O bistvu cerkve“ članek, ki je obrnen proti leta 1888 na Dunaju v nemškem jeziku priobčeni knjižici (brošuri) „Zur Steuer der Wahrheit“ in tudi proti našemu listu („Slovanski Svet“), ker si je ta štel v dolžnost, spregovoriti o omenjeni knjižici, ob enem priobčiti v natančnem prevodu njene važnejše razprave, sosebno ker jih je pošteval in jih še pošteva kot popolnoma utemeljene.*)

Nas so strastni napadi in sumničenja, ki v tem članku niso obrnjeni samo proti pisatelju brošure, ampak tudi proti našemu listu, prehvapili in zaboleti; vendar prepričani, da neosnovane trditve in lažni izvodi (Trugschlüsse) tega članka ne morejo zbegavati čitateljev našega lista, in ker nas vodi načelo, da se po možnosti izogibljemo vsaki vznemirjajoči polemiki z našimi rojaki, h katerim smo prištevali tudi dr. Mahniča, krotili smo svoje razžaljeno čustvo in sklenili smo bili že, da bi nikakor ne pretrgali molčanja vsled tega povoda.

Žal, na koncu članka str. 295 napravljeni napušni poziv „k zavrnitvi, ako nam („Slovanskemu Svetu“) je mar rešiti svojo čast“, nas sili, da odstopimo od svoje namere. Zatorej bodemo čudna razpravljanja dr. Mahniča

razsojevali sine ira et studio do cela objektivno, oziroma oprovračali in prepuščamo prav mirno našim častitim čitateljem, da si napravijo s pomočjo te oprovržbe svojo razsodbo o tem, kakošni so razlogi, ki se rabijo od nasprotniške strani proti nam, in v obče, kakošna sta glava in srce latinizatorjev, s katerimi imamo opraviti.

Predno pa prejdemo na meritum rei, zdi se nam potrebno, da omenimo poprej še nekaj drugega toliko bolj, ko tako postransko razlaganje ne spada v okvir polemike, ki je posvečena jedru stvari. Z nasprotniške strani se je namreč takoj pri začetku članka (str. 62 do 64) grajalo in skušalo izrabiti na prav čuden način to, da je naš list simpatički spregovoril o brošuri, ki je izšla v založbi Dunajskega časopisa „Parlamentär“, in katera je obrnena proti okrožnici škofov goriške metropolije, in da sporočil njene najbistvenejše dele, v obče pa podpiral težnje „Parlamentarja“. —

„Parlamentär“ ni cerkveno, ampak takó rekoč izključno slovanskim interesom posvečeno glasilo, katero teži po tem, da bi registrovalo in razgovarjalo vse prikazni ali pojave toliko iz že prošlega, kolikor tudi sedanjega življenja vseh Slovanov, razumejo se samo po sebi članki in dopisi, naj se potem dpošiljajo od katoliških ali nekatoliških Slovanov. Tako ravnanje, kakor tudi ponatis in založba v brošurni obliki takih člankov, kateri se utegnejo razprodati, pa ni samo v tendenciji lista, ampak tudi v skrbi za gmotno varstvo lista, in ista skrb naravnost izključuje vsakatero oškodovanje interesov čitateljev lista, naj si pripadajo tej ali oni verski skupini.

Kdor že leta čita „Parlamentarja“, mora svedočiti, da je bilo v njem sprejetih veliko manj nekatoliško, nego katoliško navdahnjenih člankov in v vrsti poslednjih celó

*) Prav za prav obrača dr. Mahnič svoj članek celó manj proti knjižici, nego proti „Slovanskemu Svetu“, čeravno je ta iz knjižice posnel samo nekoliko zvezanih mest, ista podal v doslovno zvestem prevodu ter jim skušal postaviti primeren napis, kar širokoustno imenuje dr. Mahnič „umstveno-dogmatično razmotrovanje“ in jako zamerja „Slovanskemu Svetu“.

sistematiška razpravljanja, katera so odločno zagovarjala odstranjeni avstrijski konkordat, torej bi bila mogla jedva iziti v kakem drugem, ne nalašč katoliškim interesom posvečenem listu. Pri tem pa v pogledu na antipatije, katere dr. Mahnič brez ovinkov razodeva nasproti vsem liberalnim časnikom, ne moremo si kaj, da bi ne opomnili, da je jedva kak drug avstrijski časnik odločno in stalno šel do živega liberalizmu, kakor ravno „Parlamentär“.

Tega se ve da ni pripisovati uredniku „Parlamentär“-jevemu, ampak okolnosti, da je ta list navezan na prvem mestu na duševno in gmotno podporo avstrijskih Slovanov, katerih velika večina je naklonjena konservativnim načelom in pripada katoliški cerkvi. Ali to ne spremeni ničesar v očeh onih, ki so navajeni soditi objektivno, ki torej, ne gledé na nazore in čustva listovega urednika, kateri jim niso nič mari, poštevajo jedino duševne proizvode njegove. To, da sodi naš častiti nasprotnik, nepovoljno o „Parlamentär“-ju, ne da bi poznal ta list, proti čegar uredniku je, kakor se kaže, pristranski, ne bo torej nikakor zaviralo našega „Slovanskega Sveta“, dasi ta ne prinaša in ne more prinašati v pogledu na krog svojih čitateljev nikakih protikatoliški navdahrenih člankov, da ne bi posnemal nam, ob enem našim čitateljem ugajajočih člankov, bodisi iz „Parlamentärja“ ali drugačnih časopisov, eventualno te časopise priporočal našim čitateljem, ki so že davno odraslim otroškemu razumu in dosledno dobro razločujejo pšenico od plev.

Pač misli dr. Mahnič, da od katolikov prihajajoča kritika škofovskih okrožnic po novinah v obče ni dovoljena, ker je vsak katoličan svojemu škofu, kakor svojemu telesnemu očetu na podstavi četrte zapovedi božje dolžen spoštovanje in ljubezen, torej proti njegovim kakršnim korakom koli javno po novinah sme nastopati toliko manj, ko za svoje dejanje in nehanje jedino Bogu v nebesih in rimskemu papežu na zemlji odgovorni škofje nikakor niso zavezani zagovarjati se ali odgovore dajati svojim podložnim ali celó malikovalcem narodnosti, zlasti po predalih liberalnih novin. No, proti temu nazoru bi jo bil mogel naš list zakriviti samo v slučaju, ko bi se bila okrožnica (pastirski list) dotikala jedino cerkvenega polja in bi ne bila po škofih samih potom časopisja dana javnosti.

Te bistvene okolnosti in nadaljnjo jednako bistveno okolnost, da ima tudi oče nasproti svojim otrokom svete dolžnosti, je naš častiti gospod nasprotnik očitno prezrl, ko se je spravil na „Slovanski Svet“, da bi ga grajal zaradi neki zakrivljene brezozirnosti nasproti našim duhovnim očetom. Mi pravimo prezrl, ker, vajeni varovati „ius bonae existimationis“ celó nasproti našim najodločnišim nasprotnikom, ogiblremo se vsakatega sumničenja, torej tudi nočemo misliti niti o dr. Mahniču, da hoče tajiti dolžnosti očetov nasproti otrokom in pravo

(pravico) Slovence, da se v zadevah države, kateri pripada, ali narodnosti svojega naroda, katerega sin je ravno takó, javno izreka potom tiska, in da dotične svoje nazore zagovarja v zakonitih mejah, kakor tudi, da popravi vsako po novinah kot predmet javnega razgovarjanja napravljeno sumničenje svojega naroda, oziroma kakega njegovega oddelka, istotako potom tiska.

Nam nasproti rabljeni čudni izraz „malikovalci narodnostne ideje“, kateri zaznamuje golo poganstvo bi dajal pravico misliti, da dr. Mahnič Slovence odreka pravico ljubiti svojo narodnost in v njenem interesu nastopati brez strahu, in da bi ne bil niti slabe volje, izvrševanje te pravice žigosati kot poganstvo. Ali ta izraz moremo že gledé na to, da vsebino vsega njegovega članka označuje neukrotljiva strastnost, pripisovati jedino tej strastnosti, torej ga ne smemo poštovati zaresno. Saj našemu častitemu gospodu nasprotniku vendar ni neznano, da v mejah škofije goriške metropolije na škodo slovanskega življa potrajno razširjajoči se latinski element, čegar interesom je posvečen njegov članek, nikakor se ne zadovoljuje z ohranjenjem narodnosti, kakor težimo mi potem, ampak stremi nadalje razširjati se naravnost protinaravno in spravlja takó v nevarnost celó obstanek avtohtonnega slovanskega življa, torej doprinaša neverjetne reči v stvareh narodnosti.

Ko bi torej dr. Mahnič že Slovence, katerih ljubezen k svoji podedovani narodnosti se razkriva jedino po poti defenzive, dejanski pošteval kot malikovalce narodnosti, kako sodbo bi še le moral izreči nad agresivnimi Latinci, ki v stvareh narodnosti ne poznajo nobene mere, sosebo pa nad seboj samim, ki, dasi po svojem rojstvu Slovan, nastopa očitno kot latinizator in se s tem loti pospeševati nekrščanske aspiracije latinskega življa?

Trditev, vsled katere bi bili škofje samo Bogu v nebesih in rimskemu papežu na zemlji odgovorni, utegne našemu častitemu gospodu nasprotniku obveljati pač jedino v mejah strogo cerkvenih in z omejitvijo na ta krog. Kajti škofje, ako tudi preziramo popolnoma, da vsaj po svojem rojstvu pripadajo kakemu narodu, so prek in prek državljani, specijalno v našem cesarstvu jako imenitni, na državno življenje posredno in neposredno, v svojih vrhovnikih celó kot člani zakonodavskih korporacij močno vplivajoči državljani, torej niso v tej svoji neoporečni lastnosti manj nego drugi državljani navezani na državne zakone in dosledno odgovorni državni oblasti.

Od nasprotniške strani se utegne tudi pripoznati, da škofovska okrožnica, katero je kritikovala napadena brošurica, razpravlja poleg strogo cerkvenih tudi necerkvene zadeve, katere so določene po lastnih državnih zakonih, dà celó po državnem osnovnem, pravice državljske zagotavljajočem zakonu, in da ista okrožnica pri tem sumniči nepoštenih tedencij voditelje Slovencev, sosebo ča-

sopisne urednike in v obče one, ki imajo opraviti s slovensko literaturo.

Nikogar torej, ki misli pravično, ne more osupniti, da si je štel tudi naš list za svojo pravico in celó za svojo dolžnost, očitno postaviti se proti takemu postopanju, zlasti ko se je lotil v zadevah te vrste izpodbijati ne sin očeta, ampak državljani državljana in sicer v varovanje svoje javno napadene časti, in je bila kritika te opovržbe vsakomur prosta.

Pri tem pa je, kar se ne da tajiti, važno še to, da se v škofovski okrožnici cerkvene in necerkvene zadeve razgovarjajo takó umetno pomešane, da takó tesno prepletene druga z drugo, da se sumničenje na cerkvenem in necerkvenem polju nekako dopolnjuje in podpira drugo z drugim. In to dejstvo je vredno uvaževati toliko bolj, ker je z jedne strani zaviralo ločenje cerkvenega od necerkvenega dela, z druge strani pa provzročilo, da bi bila kritika samo jednega dela nad vse nevarna, tudi ko bi to bilo možno. Tako vsekakor nenaravno popolno molčanje obdolževanj na cerkvenem polju bi se pač bilo po znanem načelu „Qui tacet, consentire videtur“ razlagalo kot tiho pripoznanje, da bi bila ista obdolževanja popolnoma prava; kaj takega vendar ni smel pripoznati ta, ki je bil nedolžno napaden na svoji časti, že v pogledu na dolžnost, ki jo ima do samoohranjenja.

Po vsem odgovornost zato, da se je škofovska okrožnica kritikovala javno po časopisju, ne more nikakor zadeti nas in našega lista, tudi ne pisatelja napadene brošurice, ampak jedino pisatelja okrožnice, kateri je zakrivil, da je zašel na necerkveno polje in da je čudno zamalgamil ali zmešal cerkvene z necerkvenimi zadevami, potem pa zadeva odgovornost in sicer v ne manjši meri onega, ki je odposlal prav za prav kuratnemu duhovništvu namenjeno okrožnico časopisu v objavljenje, ker je ta objava provzročila javno kritiko, in je bila naravna posledica, da so se iste kritike udeleželi oni, ki so bili v okrožnici napadeni.

Z ozirom na to je imel nas častiti gospod nasprotnik jedva pravico, stavljati čitateljem „Rimskega katolika“ vprašanje: „Kaj boste rekli o sinu, ki svojega očeta javno obrekuje? I dasi bi imel oče res svoje slabosti, dasi bi morda njegova povelja res sinu ne ugajala, ima li ta pravico očeta po svetu opravljati, podložne mu ljudi proti njemu šuntati?“ Kajti takó stavljeno vprašanje, ako tudi ne gledamo na to, da pošteva vernike, kakor mu ravno ugaja, kot „otroke“ in kmalu potem kot „podložne ljudi“,*) je povsem takošno, da zavaja ali moti čitatelje, ker v njem:

a) v strogem nasprotju z juridiškim ne manj, kakor navadnim govorom se kvalifikuje tudi odkritje dejanskih slabostij ali napak kot obrekovanje, potem

b) prestopok obrekovanja se postavlja kot dejanski izvršen, v tem ko je v „Rimskem katoliku“ napadena brošura in po njej naš list jedino v škofovski okrožnici obsežana huda sumničenja naših soplemenikov, katera kljubu temu niso bila imenovana obrekovanja, opovrgla in opovrgel z dokazi, katerih popolno pravost izpodbiti se brezvspešno trudi naš častiti gospod nasprotnik, vrhu tega

c) skuša čitateljem vcepiti čisto krivo misel, da smo mi kot napadniki vso žalostno zadevo hudobno začeli ventilovati v časopisju, torej pred forum javnosti.

Takó pa niso stvari. Mi smo bili v škofovski okrožnici hudo in vsestranski sumničeni, da ne rečemo, obrekovani, v okrožnici, katera je našim narodnim nasprotnikom ni davno celó v poslaniški zbornici državnega zbora ponudila davno zaželeno priliko, da so nastopili proti celemu našemu narodu. Prehvalo nas je najneprijetnije, ko po razglasbi te okrožnice v javnem časopisju, se je spravila cela žalostna zadeva pred forum javnosti. Ako kje, velja tu načelo „qui est causa causae, est causa causati.“ Ako je hotel torej naš častiti gospod nasprotnik dati obliko vprašanju, z namero, da bi ne zavajalo čitateljev „Rimskega katolika“, ampak da bi bilo utemeljeno stvarno in vsestranski: bi bilo moralo glasiti se isto vprašanje blizu tako-le: „Kaj bi si vi mislili o očetu, ki s svojimi otroci samo zaradi tega, ker se, od dvojih mater rojeni, razločujejo po dveh maternih jezikih, ravna neenakostno, da, takó krivično, da ne preneha laskati se jednim, ki se zagrešujejo z mnogoterimi razposajenostmi, druge pa, čeravno se v celoti odlikujejo z vzornim vedenjem, sumniči, da, po načinu očimov, ki se boje osebne dotike s svojo pastorčadjo, ne da bi jih bil krepko poučil, eventualno posvaril ali kaznoval, in celo, ne da bi jih bil poklical k sebi in zaslišal, javno pred svetom obdolžuje nepoštenih nevarnih tendencij in hudih prestopkov, s tem pa jih sili, da se takisto javno umivajo ali zagovarjajo pred svetom?“

Ako naš častiti gospod nasprotnik ni hotel ali ni mogel zaradi svojega zavisnega mesta vprašanje formulirati v tej, stvarnemu položaju odgovarjajoči obliki, bil bi celó v lastnem interesu ravnal pač modrejše, da bi se bil izognil staviti po ničemur ne podprto ali utemeljeno vprašanje. Z njegove strani bi bilo tudi modrejše, da bi ne bil takó ostentativno nastopil v imenu jedenkrat vse slovenske duhovščine, potem pa celó vseh Slovencev; da bi bil kazal manj veselja v patetiških nagovorih, poučevanjih in izklicevanjih, sosebno pa, da bi bil varčniši v praznih sumničenjih, ker vsa taka in jednaka sredstva v zaresni polemiki niso na svojem mestu, tudi popolnoma neprikladna, da bi nadomestila nedostatek stvarnih razlogov. No to je njegova stvar; zato opomnimo samo še, da očitanje, kakor da bi bili poskušali mi podložnike kakega škofa „šuntati“ proti temu, ni popolnoma jasno, da pa naša vest je tudi na to stran po-

*) Izraz, ki se nikakor ne dá rabiti za otroke.

polnoma čista. Med Slovenci so sicer sumničenja, katera ne namerjajo nič drugega kakor „šuntanje“, na dnevnem redu; ali ta plemeniti sport ni po našem ukusu, ne čutimo zanj nobenega poklica v sebi in ga radi prepuščamo strastno zanj vnetim osebnostim.

Po teh opomnjah prehajamo na meritum rei in sledeč pri tem, kolikor možno, poti nasprotniških mislij, najdemo priliko, da proti omenjeni brošuri in našemu listu napravljene naskoke in sumničenja, po potrebi celó besede ali gesla, rabljena v njih podporo, osvetimo gledé na njih notranjo vrednost.

* * *

Naš častiti gospod nasprotnik se obrača pag. 65 pred vsem proti odstavku brošure, ki se nanaša na bistvo cerkve, ne podaje ga pa celotnega, kar pa ne gre pri kritiki, ki hoče veljati za objektivno. Mi hočemo torej ta iz konteksta iztrgani odstavek s pomočjo brošure popolniti z namenom, da ne pozabi čitatelj, kaj se je poskušalo na podstavi istega oprovreči iz škofovske okrožnice, ker tu se mora povdarjati bistveno ta okolnost. Odstavek se glasi po brošuri (pag. 13 in 14), kakor sledi:

„Slovenci, katerim katoliška vera ni manj znana, kateri katoliški cerkvi tudi nikakor niso manj udani, nego v okrožnici proteževani ali podpirani Latinci*), vedó prav dobro, da je cerkev božje delo, da predstavlja celó telo Kristovo (Ephes. I. 22, 23), in da bo Kristus vedno ž njo; ravno zato pa se jim je trdno držati nauka, ki ga je od nekdanj nepretržno oznanjevala cerkev; po tem nauku je *cerkev Kristova družba, sestavljena ne samo iz škofov, ampak tudi iz skupne hierarhije in ob jednem iz vseh vernikov*. Tako družbo z jedno njenih neločljivih sestavin, sosebno z verniki, in sicer ne s pojedinci, ampak z narodi in verniki v obče, kakor dela to okrožnica, postavljati v nasprotje, torej ni dovoljeno in po takem je tudi vsaj čudna v okrožnici nahajajoča se trditev, „da

*) Dr. Mahnič se ne zdi tudi zaznamovanje „Latinci“ popolnoma prikladno. No, Bog mu podari dolgo življenje, in on naleti na to imenovanje, po listinah srednjega veka pogostoma rabljeno za Italijane, kar je drugače popolnoma opravičeno v pogledu na zelo bližnje sorodstvo italijanskega z latinskim jezikom, kakor tudi gledé na to, da se je nekdanji Latium potopil v Italijo. V novejšem času so pa latinizovane pomešane narode, med njimi tudi Italijane, pogostoma imenovali „romanske narode“, ker je prihajalo njih latinizovanje iz Rima. V najnovejšem času se oprijemljejo zopet pravilnejšega zaznamovanja „Latinci“, in sicer celó za kolektivno zaznamovanje za vse polatinizovane pomešane narode, in bi utegnili tudi našemu gospodu nasprotniku jedva neznana biti pred kratkim sklenena latinska denarna konvencija. V ostalem se izvajata izraza „Italijanec“ in „italijanski“ od geografskega pojma „Italija“, kateri je bil znan že v davni prošlosti, ko še ni bilo skupnega italijanskega jezika, in ne obseza teritorija današnje goriške cerkvene pokrajine. Z ozirom na to, kakor na nadaljnjo okolnost, da ste v goriški cerkveni pokrajini še danes dejanski dve po jeziku in običajih razlikujoči se latinski narodnosti, bila je torej jedva napaka, temveč, popolnoma naravno, združiti obe pod skupnim imenom „latinski živeli“.

ne narodi cerkvi — človek Bogu Gospodu — ampak nasprotno, cerkev narodom — Bog ljudem — imajo kazati poti in dajati smer (pravec), po čemur imajo uravnati versko življenje“.

„Isto velja o nadaljnjih trditvah okrožnice, „da verniki so dolžni cerkvi brezuslovno (brezpogojno) pokorščino in da ugovarjajo Bogu, ako ugovarjajo cerkvi, in kdor misli drugače, podreja božje delo — cerkev — sodbi človeka; on taji njen čeznaravni božji značaj in obožava zopet stvar — narod —“. Vse te trditve, ki cerkev kot delo postavljajo nasproti jednemu njenih bistvenih sestavnih delov, narodom vernikom kot stvari božje, imajo pa tudi še druge napake. Škofje, ki bi po okrožnici sestavljali sami cerkev Kristovo, so sami pripadniki cerkvi nasproti postavljenih narodov in se izkazujejo navadno kot njih pristaši, kakor to tu pa tam, s pohvalo poudarjajo o prebivalcih Vatikanskih celó po oficijoznih listih, in kakor je sicer to celó naša Avstrija imela žalibože priliko skusiti leta 1848. Z druge strani se v vseh teh trditvah poševa cerkev sicer do cela prav kot božje delo, isto delo pa se kakor bi trenil, postavlja kot Bog sam, *dasi je siloviti, neizmerni razloček, ki je med Bogom in njegovim delom, sosebno dobremu katoliku takoj očiten in se celo posebe povdarja v katoliškem veronauku, kateri skrbno razločuje božje naredbe (institutio Divina) od cerkvenih (institutio humana)*.“

(„Die Slovenen, die in der katholischen Glaubenslehre nicht minder bewandert, der katholischen Kirche auch keineswegs weniger zugethan sind, als die im Rundschreiben protegten Lateiner, wissen es ganz gut, dass die Kirche Gotteswerk ist, ja den Leib Christi vorstellt (Ephes. I. 22, 23), und dass Christus stets mit ihr sein wird, sie müssen aber eben deshalb festhalten an der von dieser Kirche seit jeher constant verkündeten Lehre, wornach die Kirche Christi eine nicht nur aus Bischöfen, sondern auch aus der gesamten Hierarchie und zugleich aus allen Gläubigen zusammengesetzte Gesellschaft bildet. Eine solche Gesellschaft mit einem ihrer integrierenden Bestandtheile, speciell mit den Gläubigen, und zwar nicht mit einzelnen Individuen, sondern mit den Nationen und Gläubigen überhaupt, wie dies das Rundschreiben thut, in Gegensatz bringen zu wollen, erscheint daher unzulässig und sonach auch die im Rundschreiben vorkommende Behauptung, „dass nicht die Nationen der Kirche — der Mensch Gott dem Herrn — sondern umgekehrt, die Kirche den Nationen — Gott den Menschen — die Wege zu weisen und die Richtung zu geben hat, wornach sie das religiöse Leben zu gestalten haben, mindestens sonderbar.“

„Dasselbe gilt von den weiteren im Rundschreiben vorkommenden Behauptungen, „dass die Gläubigen der Kirche zu unbedingtem Gehorsam verpflichtet sind und Gott widersprechen, wenn sie der Kirche widersprechen“ und „wer anders denkt, der unterstellt Gotteswerk — die Kirche — dem Arbitrium des Menschen; er leugnet deren übernatürlichen göttlichen Charakter und vergöttert hinwiederum das Geschöpf — die Nation.“ — Alle diese Behauptungen, welche die Kirche also Werk Gottes einem ihrer wesentlichen Bestandtheile, den Nationen oder Gläubigen als Geschöpfe Gottes gegenüberstellen, leiden aber auch noch an

anderen Gebrechen. Die Bischöfe, welche nach dem Rundschreiben für sich allein die Kirche Christi bilden sollen, sind selbst Angehörige der der Kirche gegenübergestellten Nationen und erweisen sich in der Regel als Anhänger derselben, wie dies mitunter den Einwohnern des Vaticans selbst in dessen officiösen Blättern nachgerühmt wird, wie dies übrigens selbst unser Oesterreich zu erfahren im Jahre 1848 leider Gelegenheit hatte. Andererseits wird in allen diesen Behauptungen die Kirche zwar ganz richtig als *Werk Gottes in Betracht gezogen, dieses Werk Gottes jedoch im Handumdrehen als Gott selbst hingestellt, obschon der gewaltige himmelhohe Unterschied, der zwischen Gott und seinem Werke besteht, insbesondere einem guten Katholiken sofort in die Augen springt und in der katholischen Glaubenslehre, welche die göttlichen Einrichtungen (institutio Divina) von jenen der Kirche (institutio humana) sorgfältig unterscheidet, sogar besonders betont wird.*⁴⁾

Pri tem je treba še, da se izognemo kakoršnemu koli nerazumu, opomniti, da se v škofovski okrožnici ne poštrevajo morda samo skupnost škofov, ampak škofje pojedini zase kot „cerkev“, proti čemur se prav posebno postavlja brošura, ko razpravlja pag. 47: „Proti privrženosti (ljubezni) do narodnosti in do sorodstva v obče obrnjeni lažni izvod, kateri v poslednji analizi vede do tje, da je nam ljubiti druge bolj nego sebe same, je ravno takó nevaren, kakor oni, ki od svetega Duha cerkvene organe, namreč škofe, postavlja jednako cerkvi; te pa kot božje delo identifikuje z Bogom, tako da je potreba samo porabe matematiškega aksioma: „quae sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se“, da bi morali v škofih častiti bogove.“

(Der gegen die Anhänglichkeit an die Nationalität und die Verwandtschaft überhaupt gerichtete Trugschluss, welcher in letzter Analyse dorthin führt, dass man Andere mehr lieben müsse als sich selbst, ist ebenso gefährlich, wie jener, welcher die vom heiligen Geiste gesetzten kirchlichen Organe, nämlich die Bischöfe, der Kirche gleichstellt; diese aber als Werk Gottes mit Gott identificirt, so dass es nur der Anwendung des mathematischen Axiomes „Quae sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se“ bedarf, um in den Bischöfen Götter verehren zu müssen“.)

Iz takó popolnjenega odstavka brošurice razvidi vsak nepristranski človek, da se je v njej omenjalo bistvo cerkve Kristove, ne da bi se bila namerjala kaka disertacija o tem, jedino v ta namen, da bi se v nasprotju z razpravljanji škofovske okrožnice, dokazalo, da z jedne strani ne obstaja cerkev samo iz škofov, temveč se sestavlja iz skupne hierarhije in vernikov, brez katerih je celó misliti ni možno, da se torej ne more postavljati nasproti nobenemu teh njenih bistvenih sestavnih delov; in da z druge strani jednačenje ali celó indentifikovanje pojedinih škofov s cerkvijo, in cerkve, torej božjega dela z Bogom, ni dovoljeno, ker je zoperno katoliškemu veronauku. Ako se je po takem naš častiti nasprotnik lotil oprovračati brošuro in naš list, oziroma dokazovati pravost trditev škofovske okrožnice, je pač očitno, da je bil dolžen dokazati:

a) da obstoji cerkev Kristova jedino iz škofov, da se torej more nasproti postavljati ostali duhovščini in vernikom, da celó, da jo je možno misliti brez vernikov;

b) da se morejo škofje, celó kot pojedini poštrevani, stavljati jednako ali jednačiti s cerkvijo, in

c) da je ta cerkev kot božje delo jednaka Bogu ali s tem identiška. —

Dokaza k b) in c) ni dr. Mahnič poskusil niti nastopiti, da, zdi se mu primerno popolnoma zamolčati jednačenje pojedinih škofov s cerkvijo in cerkve z Bogom; ravno to jednačenje pa je okrožnici, kakor smo videli glavna stvar, kar je sicer vsakemu katoličanu nad vse neprijetno, in kar je tudi brošura še prav posebe poudarjala in oprovrgla. Zamolčanje je utegnulo dr. Mahnič tudi napotiti, da je gori navedeni dotični odstavek brošure objavil pokvečen, nas pa takó prisilil, da smo ga popolnili. Vzrok takemu čudnemu postopanju, katero potrebuje celó pokvečenje odstavka, ki ga boče oprovreči, jedva si moremo razlagati drugače nego z mislijo, da se najznamenitiši del škofovske okrožnice nikakor ne dá zagovarjati niti s še takó predrznimi lažnimi izvodi ali sklepi, ako se noče zagrešiti proti katoliškemu veronauku. Saj ta v resnici razločuje natanko in dosledno ne samo med cerkvijo in njenimi najznamenitišimi organi, škofi, ampak prav posebe tudi med naredbami božjimi (institutio Divina) in naredbami cerkve (institutio humana); katoliški veronauk dela celó bistven razloček med vero v Boga z jedne strani in cerkev z druge strani, čeravno sta obe vloženi v jedno in isto veroizpovedanje, da strogo loči Stvarnika (Boga) od vstvarjenih rečij (od cerkve).*)

Ako je pa ta naša misel prava, in ne verujemo, da bi ji mogel ugovarjati naš častiti gospod nasprotnik: potem obseza okrožnica, kakor razpravlja napadena brošura pag. 11, v resnici „razvijanje nazorov v bistvu in zadači cerkve, kateri so katoliškemu nauku popolnoma tuji, da, prekoslovijo mu takó do cela, da bi bili celó opravičeni dvomiti celo o izvoru cele okrožnice.“ („Eine Entwicklung von Anschauungen über das Wesen und die Aufgabe der Kirche, welche der katholischen Lehre ganz fremd sind, ja derselben so ganz und gar widersprechen, dass man sogar die Provenienz des ganzen Rundschreibens in Zweifel zu ziehen berechtigt wäre“.) Na tem dejstvu ne more strastno nasprotniško grmenje ali ropotanje spremeniti ničesar. Noben doktor ali profesor bogoslovja,

*) Sklicujemo se za ta del na rimski katakizem Bassani-jev „ex decreto sac. concilii Tridentini Romae 1709“ in podamo dotično mesto, kakor je je citati pag. 97, § 22, v latinskem tekstu, ki se glasi: „Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est. In tres enim Trinitatis Personas, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam et non in sanctam Ecclesiam credere profitemur, ut hac etiam diversa loquendi ratione Deus omnium effector a creatis rebus distingatur praeclaraque illa omnia, quae in Ecclesiam collata sunt beneficia, Divinae bonitati in acceptis referamus.“

noben še tako visoko postavljen cerkveni organ si ne sme prisvajati nezmotljivosti, katera pristaje jedino ex cathedra in rebus fidei et morum učečemu Rimskemu papežu. Naj se ima kdo še za takó modrega, utegne se motiti in se moti toliko bolj pogostoma, kolikor bolj si domišlja s svojo modrostjo. *) —

Nasproti pa se naš častiti gospod nasprotnik nič ne pomišlja braniti kot prave one dele škofovske okrožnice, v katerih se cerkvi nasproti postavljajo verniki jednako odločno, kakor stavek, da se dá cerkev misliti tudi brez vernikov (lajikov) in dosledno opravičevati tudi v okrožnici priljubljena razdelitev lajikov in svečnikov v do- slej neznano kategorijo zasebnikov. Na to poslednjo opravičevanje se vrnemo, da ostanemo v tiru, tolj spodej, ker tu zanima pred vsem našo pozornost način, po katerem skuša dr. Mahnič dokazati pravost nasprotipostavljanja cerkve in vernikov, z druge strani pa oprovračati od našega lista v odlomkih sporočeno brošuro, v kateri se pobija, da bi bilo dovoljeno tako nasprotipostavljanje, med drugim tudi s tem, da se cerkev nikakor ne dá misliti brez vernikov. Tak način dokazovanja našega častitega gospoda nasprotnika zasluži polno pozornost; kajti ta način se more vredno postaviti na stran gori omenjeni ročnosti ali zvijači zamolčanja ravno najbistvenejšega dela, dà, tako rekoč podstave škofovske okrožnice kakor tudi napadene brošurice; vrhu tega prehvapi s svojo svojstveno logiko.

Naš častiti gospod nasprotnik pripozna namreč na pag. 66 sq. „Rimskega katolika“, popolno pravost brošurine trditve, po kateri predstavlja cerkev telo Kristovo in da je družba sestavljena ne samo iz škofov, ampak iz skupne hierarhije in ob enem iz vernikov (lajikov). Ali iz tega izvajano posledico, da se cerkev ne more postavljati nasproti kakemu konstitujočim jo bistvenih sestavnih delov, smatra on — človek pri čitanju tega mesta jedva veruje svojem očem — kot popolnoma neosnovano, češ, ker je cerkev v svojih sestavinah (sestavnih delih) nejednaka družba (societas inaequalis), v kateri imajo jedni vladati in zapovedovati, drugi pa ubogati in poslušati.***) To logiko občeudujemo mi, ali razumeti

*) Čudovito lepo se je v tem pogledu izrazil učeni papež Pij II. (kot kardinal Aeneas Sylvius imenovan) v svoji tako imenovani Retrakcijski listini do Köllnske velike šole (vsenčilišče): „Sed quis non errat mortaliter? Sapientem, inquit philosophi, nunquam errare, verum est. At quis sapiens, nisi bonus, quis bonus, nisi solus Deus? Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum, inquit propheta regius.“ Fratr. Laurentii sacri Carthusiani Concilia omnia. Coloniae Agrippinae 1567 tom. IV. pag. 503.

**) Usojamo si opozoriti našto, da v brošuri, kakor kaže to zgorej doslovno navedeni odstavek, se je priznalo izrecno, da po- jedini verniki se morejo cerkvi in njenim organom pač postavljati nasproti, ne pa verniki (lajiki) v obče, v celoti, ker se brez teh do cela ne da misliti cerkev. V brošuri se je to str. 21 celo po- novilo, da bi se izognilo vsakateremu nerazumu; kajti ondi je citati naslednji odstavek: „Oni (škofje) imajo pravico, v njim odkazanih

je ne moremo, ker si tudi iz nejednakopravnih delov sestavljene celote, kakor se pripozna, da je cerkev, ne moremo več predstavljati kot celoto, torej v tem slučaju kot cerkev, hitro ko se do cela izloči iz nje kak njenih bistvenih sestavljenih delov, da bi ga mogli drugemu sestavnemu delu, eventualno drugim sestavnim delom po- staviti nasproti. Deli cerkve se morejo po našem razumu pač postavljati nasproti drug proti drugemu, nikakor pa ne cerkev jednemu ali večim njenih bistvenih sestavnih delov.

Pač se zdi, kakor da bi dr. Mahnič sam ne za- upal posebno temu svojemu dokazovanju, kajti nepo- sredno za tem pag. 66 in 67 navrščuje popolnoma ne- osnovano, zato pa jako dolgo sumničenje, katero obseza celó razlaganje jedra herezije Lutherjeve in na to nana- šajoče se lastne njegove besede; priteku torej v zavetje k umazanemu, ponajveč popolnoma nevešče kroge slepiti sposobnemu orožju, katero se v zaresnih, v mejah véde sukajočih se polemiških sestavkih in, v pokritje čutnega nedostatka veljavnih stvarnih razlogov, tu pa tam žali- bože rabijo nekako v nadomestilo takih razlogov. Nas pa, ki ne potrebujemo skokov od jednega predmeta na drugi predmet, da bi odvrčali pozornost čitateljev od stvarnega jedra, to sumničenje, katerega se hočemo do- takniti pozneje, nima zavirati, da bi ne ostali pri stvari. Povračamo se torej k stvari, da bomo mogli oceniti na- sprotniške razloge, kateri imajo dokazovati, da bi se cerkev prav res mogla postavljati nasproti kakemu svojih bistvenih sestavnih delov, poleg tega pa da bi se dala prav dobro misliti tudi brez vernikov (lajikov).

Ze zgorej omenjena svojstvenost osnutka nasprot- niških dokazov in pa to, da je med razlogi tudi prepro-

škofijah pojedince ali po cele občine izključiti iz cerkvene skup- nosti ali izreči nad njimi anatem. Ako pa sklenejo, kakor je to v okrožnici, postopati ne proti pojedinim natanko zaznamovanim osebam ali občinam, ampak v obče postavljajo pra- vilo, da svečenike, ki so bistveni, od Zveličarja in apostolov osnovan in z velevažnimi pravicami obdarjeni del hierarhije ravno tako kakor verniki, ki se imenujejo po svetem pismu izvoljenci in imajo tudi pravico do važnih prav, da te svečenike je poštovati samo kot zasebnike, in da se potem ta dva sestavna dela cerkve s to postavljata v nasprotje, torej da ju je iz- kjučiti iz nje: potem jim nedostaje zato vsakatera pravica.“ (Ihnen [den Bischöfen] steht das Recht zu, innerhalb der ihnen zugewiesenen Sprengel einzelne Individuen oder ganze Gemein- wesen aus der Kirchengemeinschaft auszuschliessen oder mit dem Anathem zu belegen. Wenn sie jedoch, wie dies im Rundschreiben vorkommt, nicht gegen einzelne genau bezeichnete Individuen oder Gemeinwesen vorzugehen finden; sondern im Allgemeinen die Regel aufstellen, dass die einen wesentlichen, vom Heiland und den Aposteln gegründeten und mit hochwichtigen Rechten ausgestatteten Theil der Hierarchie bildenden Priester, ebenso wie die Gläubigen, welche nach der heiligen Schrift die Auserwählten heissen und gleichfalls auf wichtige Rechte Anspruch haben, lediglich als Private in Betracht kommen, und dann diese beiden Bestandtheile der Kirche Christi mit dieser in einen Gegensatz zu bringen, daher aus derselben auszuschliessen: so fehlt ihnen hiezu jedwede Be- rechtigung.“

stih nasprotniških trditev, nas sili razloge in namesto razlogov nametane trditve zaznamovati s tekočimi številkami, da bomo mogli, s sklicevanjem na nje, zaporedoma navrstiti naše oprovržbe in drugačne opomnje, s tem pa našim čitateljem olajšati ocenjevanje nasprotniškega dokazovanja. Zatorej podamo v naslednjem razloge, kakor jih posnemamo iz nasprotniškega dokazovanja.

Naš častiti gospod nasprotnik jih posnemlje

1) besedam Kristovim; kajti Ta sam je neki postavil:

a) učečo cerkev nasproti poslušajoči z besedami „Učite vse narode“ in „Kdor vas posluša, mene posluša;“ „kdor vas ne posluša mene ne posluša;“

b) gospodujočo nasproti podložni cerkvi z besedami „Dana mi je vsa oblast“, potem „Kakor me je poslal Oče, tako i vas pošljem“ in „Kdor cerkve ne posluša, bodi kakor pogan in mitar“;

c) kaznujočo nasproti kazni podvrženi cerkvi z besedami „Hočete li, da pridem s šibo k vam?“

2) Teh po svojih lastnostih druga od druge ločenih šest cerkva skrčuje naš častiti gospod nasprotnik, ne da bi navedel zato kak razlog, v dve cerkvi, ko učečo, gospodujočo in kaznujočo cerkev združuje v jedno celoto in takó nasproti postavlja takisto kot celota poštrevani poslušajoči, podložni in kazni podvrženi cerkvi;

3) Prva teh dveh cerkva je neki ravno, kakor trdi naš častiti gospod nasprotnik, ne da bi utemeljil svoje trditve, katera se večkrat brez vsakega drugega pridevka imenuje „cerkev“.

4) Ista cerkev imenuje se neki, kakor se trdi z nasprotniške strani, cerkev v ožem pomenu, in se torej po pravici postavlja nasproti vernikom,

5) dá se torej neki prav dobro misliti brez vernikov, v tem ko se imenuje cerkev, katera obseza tudi vernike, po nasprotniški preprosti trditvi, cerkev v širšem pomenu.

6) Konec obseza očitane nasproti brošurinemu pisatelju, da je besedi „cerkev“ pripadajoči dvojni pomen in zatorej razliko „mej cerkvijo in cerkvijo“ opustil nalašč, s tem pa da je napravil „argumentacijo negotovo in dvoumno“, češ. da „v motni vodi se dá vspešno ribariti!“

Te razloge, dasi smo sledili popolnoma po nasprotniški poti mislij in dasi smo se, kolikor možno, držali celó nasprotniških besed, smo navrstili takó, da isti predočujejo ob enem ves osnutek nasprotniškega dokazovanja in celó na koncu proti nam obrneno očitane. Torej začnemo preiskovati, kakošno veljavo imajo ti razlogi, kakor sledi.

K 1.) Naš častiti gospod nasprotnik skuša dokazati svojo trditev, da bi bil Jezus Kristus šest po namenu in lastnosti drugo od druge ločenih cerkva postavil nasproti drugo drugi, z zgorej navedenimi besedami Kri-

stovimi, katere neki postavljajo nasproti učečo poslušajoči, gospodujočo podložni in kaznujočo kazni podvrženi cerkvi; ali v nobenem njegovih citatov ne najdeš tudi samo besede „cerkev“ ali kak za to rabljen sinonim. Celó besedi „gospodujočo“ in „kaznujočo“ iščemo brezvspešno v teh citatih, ker se isti nanašajo izključno na trojno dolžnost izvrševanja učenitva, svečenitva in pastirstva, dolžnost, katero je Zveličar naložil hierarhiji. *) Očitno je torej, da imamo tukaj opraviti z jedno od popolnoma neosnovanih trditev našega učenega gospoda nasprotnika, na katerih trditvah je osnovano ali sezidano njegovo dokazovanje, in je predrznost, s katero se skuša isto dokazovanje podpirati celo z besedami svetega pisma, toliko očitniša, ko je ravno s svetim pismom, kakor tudi s sklepi ekumenskih sinod v najrobatišem nasprotju, v obče primerno, katoliški veronauk prekopniciti ali postaviti na glavo.

V resnici nima sveto pismo niti sledu o tem, da bi bili apostoli za se ali v skupnosti s svečeniki in diakoni osnovali jedno ali več cerkva in verniki (lajiki), zopet za se, jedno ali več cerkva, ali da bi bili poklicani osnovati jih. Pač pa poudarja sveto pismo jasno in razločno jednoto cerkve, obsejajoče apostole in hierarhijo ne manj, nego lajike,**) zlasti ko jo postavlja kot telo Kristovo,***) apostole pa zaznamuje kot služabnike cerkve.****) In kakó jasno in razločno je razodel Jezus

*) Dr. Mahnič, ki v svojem članku večkrat nastopa kot ekseget *καὶ ὁ κύριος*, utegne pač naklonjen biti misli, da besede „Hočete li, da pridem s šibo k vam“ predpolagajo kaznujočo cerkev in jo celó zavezujejo uporabljati telesnih kaznij. On utegne tudi oblast ali moč v svojih citatih nanašati, ne na veliko moč in oblast svečenitva, katere vrhunec je v odpuščenju grehov, ampak na gospodovanje, pred katerim so takó silno svarili Zveličar in apostoli. Ali to mnenje, kakor mnogokako drugo od sholastikov razvito mnenje, katero je zoperno besedam iz Joann., XVII 2, utegne se poštrevati po največ kot cenjeno zasebno mnenje, torej se ne more ozirati na nje v okvirju zaresne polemike. K temu se še vrnemo.

**) Rom. XII: 4, 5 „Zakaj kakor imamo na enem telesu veliko udov, vsi udje pa nimajo ravno istega opravila; takó nas je veliko, jedno telo v Kristu, posamičniki pa smo drug drugega udje.“ Prim. Ephes. II: 19—22 „Tedad niste več gostje in tujci, ampak ste sodržavljeni in domači Božji, zidani na temelj apostolov in prorokov, in poglobitni ogelni kamen je sam Jezus Kristus, na katerem je vse zidovje sestavljeno, in raste v svet tempelj v Gospodu, v kateri ste tudi vi vzdani v prebivališče Božje v Duhu.“

***) Ephes. I: 22, 23 „In vse je podvrget njegovim (Kristovim) nogam in ga je postavil glavo čez vso cerkev, katera je njegovo telo.“

Prim. I Corinth. XII: 27 „Vi pa ste telo Kristovo, in vsak posameznik je ud njegov.“

****) Colos. I: 24, 25 „Tako se sedaj veselim v trpljenju za vas, in dopolnjujem to, kar manjka Kristovemu trpljenju, v svojem mesu, za njegovo telo, katero je cerkev, katere služabnik sem jaz postal po službi Božji, katera mi je bila dana, da dopolnim Božjo besedo.“

Prim. I. Corint. III: 4, 5 „Kdo je torej Apolo, kdo pa Pavel, služabniki so, po katerih ste prišli do vere, kakor je gospod podelil vsakemu.“

Kristus sam svojo božjo namero, osnovati jedno in jedno samo cerkev, s slovesnimi besedami, obrnjenimi na prvaka apostolskega: „Ti si Peter, in na to skalo bom zidal svojo cerkev, in peklena vrata je ne bodo zmagala.“ Matth. XVI. 18.

Na tej nepremični podstavi in v popolnem soglasju s cerkvenimi očaki je sklenila II. ekumenska (I. Konstantinopoljska) sinoda jednoto svete katoliške in apostolske cerkve priložiti veroizpovedanju kot člen vere. Poznejšeeumenske sinode so na tem členu rušile ravno takó malo, kakor papeži, veroizpovedanje, katero obseza nespremenjen isti člen, se je marveč uvedlo v sveto mašo kot njen sestaven del, in se je v njej ohranil do sedaj. To poslednje dejstvo daje ob enem najboljši dokaz zato, da nauk o jednoti od Krista postavljene cerkve se varuje danes ravno takó, kakor v davnosti, in da se smatra jednota cerkve doslej kot prvi znak prave cerkve Kristove.

Čudna trditve našega častitega gospoda nasprotnika pa, po kateri je Jezus Kristus postavil šest po njih lastnostih in namenih ločenih cerkva nasproti drugo drugi, vede do neizogibne logične posledice, da teh šest cerkva, da bi se mogle postaviti nasproti druga drugi, je že bilo, torej od Krista postavljenih. To se pač pravi katoliški veronauk o bistvu cerkve postavljati na glavo, in sicer v članku, razpravljajočem posebno o bistvu cerkve, torej, kakor naglašam sam gospod pisatelj, o eminentno dogmatiskem, po takem velezaresnem in dosledno predmetu, ki izključuje vsakatero lehkomišelnost igranje z besedami.

K 2.) Kakó naš častiti gospod nasprotnik pride do tega, da po njegovi trditvi od Krista samega druga drugi nasproti stavljenih in dosledno od istega postavljenih šest cerkva skrčuje propria autoritate na samo dve cerkvi, ni posneti iz njegovega članka, mora pa prehvatiti. Tudi vzroke, ki so ga napotili k temu očitnemu skrčenju šestih cerkva na dve cerkvi, zdi se mu primerno popolnoma zamolčati v njegovem članku „Rimskega katolika“. Jedva pa se utegnemo motiti, ako si mislimo, da naš častiti gospod nasprotnik svoje dotične trditve o šestih različnih cerkvah, neki od Krista stavljenih nasproti druga drugi, ni imel za zaresno, kljub temu da jo je utemeljeval z navajanjem seveda do cela neprikladnih citatov iz svetega pisma; torej se je pošteval za opravičenega, da je število cerkva, ki se mu je zdelo vendar preveliko, zmanjšal za tretjino. Do take misli smo pač opravičeni gledé na to, kar smo že dokazali o načinu nasprotniškega dokazovanja in še dokažemo.

Pri tem se pa nehoté vsiljuje vprašanje, kaj je utegnilo napotiti našega častitega gospoda nasprotnika, da je pričel svoje dokazovanje s šestimi cerkvami, druga

drugi neki nasproti stavljenimi, ko bi si bil s prvotnim pridržkom ali mislijo samo dveh cerkva prihranil nad vse čudno skrčenje, vrhu tega svojemu dokazovanju obvaroval vsaj, če tudi še toliko slepiven videz opravičenja.

Mi pravimo s premislekom slepiven videz, kajti ko bi se bil, ne gledé na apostolske in stare čase v obče, skliceval jedino na navado, po kateri zaznamujejo nekateri teologi k učenju poklicano skupno hierarhijo, drugi skupnost jedino škofov v resnici kot učečo, skupnost ostalih vernikov pa kot poslušajočo cerkev: bilo bi tu pač z vso pravico odgovoriti ali ugovarjati, da v navadi govora dopuščena substitutio partis pro toto et vicissim nikakor ne more spremeniti dejanske razmere celote cerkve k njenim delom (hierarhije, oziroma samo episkopata z jedne strani in ostalih vernikov z druge strani; da take spremene tudi niso namerjali teologi, ki so se posluževali takega figurnega ali prenesenega izraževanja, ker ti poštevali učečo in poslušajočo cerkev brezizjemno in izrecno kot same dele cerkve.)*

Sklicevanje na figurno izraževanje, katero je že takó izključeno v zaresnih, sosebeno dogmatiški navdahrenih polemikah, bilo bi torej v članku dr. Mahniča poštovati kot sam videzen razlog in celó kot čuden videzen razlog zategadelj, ko se članek ozira izključno na škofovsko okrožnico, kakor tudi na brošuro, katera kritikuje isto, in katero je sporočil v odlomkih „Slovanski Svet“, prva (okrožnica) pa ne govori o učeči in poslušajoči, ampak cerkvi Kristovi brez pristavljenega pridevka, in se torej tudi poslednja (brošura) more nanašati jedino na to cerkev, rabi celó, da bi ne dala povoda k nikakemu dvomljenju, pogostoma izraz „cerkev Kristova“.

Ali navidezni razlogi, kakor koli bi bilo želeli, da bi se jih izogibali, so, ko nedostaje veljavnih razlogov, še vedno potrebno rešilno sredstvo, katero daje vsaj duhu sofista, ki je zna spretno porabiti, nekako bliščobo, tu pa tam celó zadovoljuje plitve mislece, in je sposobno, da obvaruje lažne sklepe pred smešnostjo. Od nasprotniške strani razvita teorija pa o učeči, gospodujoči in kaznujoči cerkvi, kateri se stavlja nasproti druga, poslušajoča, podložna in kazni podvržena cerkev, kaže se nam celó ne gledé na to, da se ne more držati, že v pogledu na terminologijo, ki jo rabi, kot gorostastnost ali čudoviščnost. Pri tem nočemo gledati na izraz „učeča in poslušajoča cerkev“, katerega smo se prilično dotaknili že zgoraj, in se obračamo jedino k izrazom „gospodujoča, kaznujoča“, oziroma „podložna in kazni podvržena“ cerkev.

Beseda „gospodovati“ (dominari) se ne dá nikakor porabljeni za pojedine osebe ali kakoršne koli korporacije, naj si bode po zakonu na nje prenesena moč ali oblast kolikoršna koli, ako se ista moč ne razteza tudi na spremembo zakonov, ker to, kar je navezano na ve-

II. Corinth. III: 6 „Kateri (Bog) nas (Pavla in škofa Timoteja) je tudi sposobil za služabnika nove zaveze.“

II. Corinth. IV: 5 „Ne oznanjujemo namreč sebe, ampak Jezusa Krista, Gospoda našega; nas same pa služabnike vaše v pogledu na (zaradi) Jezusa.“

*) Mi bomo to bolj zdolej dokazali tudi še s pomočjo v najnovejšem času od papeža Pija IX. potrjeni ročni knjigi katoliške veronauka, da izključimo vsak morda možen dvom.

ljavne ali trdne zakone, ima izvrševati, celó je prisiljeno izvrševati, samo po zakonu podeljeno mu pravico, oziroma po zakonu naloženo mu dolžnost, kar pa naravnost izključuje pojem gospodovanja. Torej so v državah absolutni in po mnogokakih konstitucijah omejeni vladarji, zlasti v ustavnih državah utegnejo biti gospodujoči razredi ali gospodujoče stranke, celó gospodujoči narodi in se imenujejo tu po pravici gospodovalci ali gospodujoči, hitro ko je njih vpliv velik dovolj, da odstranjajo nevshečne jim zakone, oziroma nadomeščajo z drugimi ali spremenjajo. Vse drugače pa je v cerkvi Kristovi, v kateri velja na vso večnost nespremenljivi zakon Božji, gospodovanje torej pristaje temu zakonu, ne pa nekaki (tobožnji, mišljeni) katoliškemu veronauku tuji gospodujoči cerkvi, tudi ne nobenemu delu cerkve Kristove, torej tudi ne hierarhiji, naj si bode od Boga podeljena ji moč še tolika, zlasti ko se sestavlja ta, kakor dokažemo to bolj spodej, iz troje dolžnosti izvrševanja učenstva, svečenstva in pastirstva.

Kako pa je kljubu temu mogel naš častiti gospod nasprotnik cerkvi prilagati epiteton „gospodujoča“ in znotraj cerkve Kristove v obče tudi samo predpolagati dopustljivost ali celó opravičenost gospodovanja, nam je psihologiška uganjka, zlasti ko je Božji utemeljitelj cerkve s svojim zgledom, kakor tudi s svojimi besedami silno svaril pred stremljenjem v državnem življenju običajnega gospodovanja, torej so se tudi apostoli obračali proti temu obsojenemu stremljenju, sosebno so opominjali z veliko oblastjo preskrbljeno hierarhijo, da naj se ne vede kot oblastnik proti izročeni ji čredi. Bog in človek skupaj se je vendar postavil za vse veke kot sveteč zgled milobe in ponižnosti. On je ponavljal in izražal v raznih oblikah stavov: „Kdor se povišuje, bode ponižan, in kdor se ponižuje, bode povišan“, da bi ga posebe vtisnil svojim učencem. On je stregel svojim apostolom, umival jim celó noge;* on se je znebil celó svoje božje narave, je vzel podobo hlapca na se, človekom se upodobil. „On je ponižal sam sebe in je bil pokoren do smrti, celó do smrti na križu.“** In ko je bil nastal med apostoli prepir, „kateri njih se zdi, da bi bil večji, jim je rekel: kralji narodov gospodujejo čez nje, in kateri imajo oblast čez nje, dajo se imenovati milostljivi gospodje; vi pa ne takó; ampak največji med vami, naj bo kakor najmanjši in prednik kakor služabnik.“*** In te besede Kristove razlaga apostol Peter v svojem listu do škofov, v katerem jih opominja, da naj se ne vedejo kot oblastniki svojih čred;****) iz istih besed

*) Luc. XXII: 28, Joann. XIII: 4—8.

**) Philip. II: 6—8.

***) Luc. XXII: 24—27.

****) I Petr. V: 2—4. Pasite čredo Božjo, katera je pri vas, in nadzorujte ne prisiljeno, ampak radovoljno po volji Božji, ne zavljo grdega dobička, ampak uobrovoljno; ne kot gospodovalci nad izvoljenci, ampak kot vzor črede. In kedar se prikaže nadpastir, prejmete nezvenljiv venec časti.“

Kristovih se razlaga tudi po svetem papežu Gregoriju Velikem uvedeni običaj, po katerem se imenujejo namestniki Kristovi služabniki služabnikov Božjih.

Jedino v običaju govorjenja in sicer samo z namero, da se zaznamuje *razmerje kake verske skupine k državi*, torej nikakor ne v teologiškem zmislu, poznajo se tudi „gospodujoče cerkve“, kakor n. pr. v Rusiji ali Angliji; ali „gospodujoče vere“ (Religio dominans), kakor je bila v Avstriji do 1849 katoliška. Besedica „bila“ pa kaže ob enem, kakó labilne so časno kaki verski skupini ali družbi v državi podeljene predprave pred drugimi verskimi skupinami, katere predprave jo napravljajo kot takó imenovano gospodujočo cerkev ali vero, tudi državno cerkev ali državno vero; kakó nepri- merno bi bilo torej govoriti o gospodujočih cerkvah v tem zmislu, ob povodu diskusije ne državnostanstvenih ali zgodovinskih, ampak teologiških in celó dogmatičkih vprašanj. To tudi, kakor priznajamo radi, ni bil namen našega častitega gospoda nasprotnika; vendar pa se ni zdelo odveč dognati pojem „gospodujoča cerkev“, kolikor ima svojo korenino v navadi govorjenja.

Prijdemo k osvetljenju svojstvene terminologije, kakoršno nam dajajo od nasprotniške strani rabljeni izrazi „kaznujoča cerkev“ in „kazni podvržena cerkev“. Pri tem nam je možno biti kratkim, ker mnogokaj, kar smo navedli pri zgornjem razpravljanju izraza „gospodujoča cerkev“, je prikladno tudi na tem mestu; ali nasproti stavljenje dveh cerkva, kakoršno se rabi od nasprotniške strani, vede zlasti tukaj, ko se stavlja kaznujoča cerkev nasproti cerkvi, kazni podvrženi, do razmišljanj, katera zaslužijo, da si jih ogledamo pobliže.

Pripadniki hierarhije, katero je Bog v svoji cerkvi postavil v izvrševanje tudi pastirstva, imajo kot pojedinci v svojih sinodalnih zborih izrekati cerkvene kazni neoporečno ne samo pravico, ampak celó dolžnost. Ako pa so poklicani izvrševati to pravico, oziroma to dolžnost tudi pojedini škofje in svečeniki, in jo dejanski izvršujejo takó, da se nahajajo sinodalno izrečene kazni redko, od glavarja cerkve izrečene ali odobrene še redkeje, od škumenskih zborov izrečene kazni pa najredkeje: ne dá se, strogo mišljeno, niti govoriti o kaznujoči hierarhiji, še manj pa o kaznujoči cerkvi, dà, po našem mnenju niti ne o kaznujočih organih, ampak jedino o organih cerkve, ki so po božjih zakonih izključno poklicani izrekati cerkvene kazni.

Naš častiti gospod nasprotnik, kakor se zdi, je izbral tu nam, odkrito povedano, že sam po sebi zoperni, ker mrzki izraz „kaznujoča cerkev“, ker ga, kakor rečeno, stavlja nasproti „cerkvi, kazni podvrženi“, ta poslednji izraz pa malo da ne podaja pojem kaznilnice, torej se kaže nesrečno odbran, vrhu tega se nikakor ne dá utemeljiti. Kot kazni podvržene je nemóžno pošteti skupnost zunaj hierarhije bivajočih vernikov; očitno pa je, da z nasprotniške strani se ta skupnost umeva kot

cerkev, kazni podvržena. Kazni podvrženi so v mejah cerkve jedino oni, ki se spoznajo za krive prestopljenja zakonov, ki vežejo vsakega katolika, oziroma pregrešenja proti tem zakonom, in sicer brez razločka, ali pripadajo hierarhiji ali vrsti drugih vernikov. Ekumenski zbori in skupna cerkvena zgodovina ne dajo dvomiti o tem, in ravno zategadel se ne dá držati svojstvena nasprotniška terminologija tudi gledé na to, kakor da bi obstajala kaznujoča in kazni podvržena cerkev, in se ne da zlagati s katoliškim veronaukom.

Tukaj je umestno, osvetiti tudi kakovost cerkvenih kaznij, kakoršne si, zdi se, predstavlja in želi naš častiti gospod nasprotnik, ko, kakor omenjeno, z besedami „Hočete li, da pridem s šibo k vam?“ snuje dokaz, da bi bil Kristus stavil „kaznujočo cerkev“ nasproti „cerkvi, kazni podvrženi“; potem pag. 186 pridevlje besedi „vladati“ gledé na cerkev pomen „zapovedovati, in ako treba, tudi vdariti ali kaznovati“; naposled pa pag. 187 si prizadeva razlagati kakovost cerkvenega vladanja z besedami svetega pisma „in virga ferrea“; zatorej se ne pomišlja, da pošteva rabljenje telesnih kaznij v cerkvi ne morda samo za dopuščeno, ampak za zapovedano. Tega nazora ni katoliška cerkev odobraval nikdar, čeravno so ga ji po krivici očitali njeni nasprotniki. Če tudi čisto nič ne gledamo na to, da katoliški duhovščini, kateri je bilo še pred kratkim celo v našem cesarstvu (Hrvaško in Ogersko) po ustavi udeleževati se posvetovanj sodišča, ki je poklicano razsojevati v civilnopravnih in kazensko-pravnih zadevah, ni bilo dovoljeno soglasovati v kriminalnih slučajih, je pač znano, da navedemo samo jeden zgled, vsled katerega je vsako drugo dotično razpravljanje brezpotrebno, da je Konstanški cerkveni zbor nad onimi, katere je krive spoznal krivoverstva, sam rabil pač največje kazni odstavljenja in izključenja, kako možno zrečenje telesnih kaznij pa je prepustil posvetnemu sodstvu, s tem da istemu je preprosto izročil one, katere je obsodil na izgubo njih cerkvenih lastnostij. Mi moramo zagotoviti našega gospoda nasprotnika, da cerkev nasproti lajikom, za katere gre izključno, pozna kot poena vindictiva jedino oltrogenje krščanskega pokopa, ker telesno kaznovanje, ki je bilo prišlo v navado še le v srednjem veku, katero pa se tudi takrat ni smelo zlorabiti do prelivanja krvi, se, kot neprimerno, že davno ne rabi več. Dopuščeno je to kaznoznanje, ali tudi le kot vzgojevalno sredstvo, le še pri mladih klerikih in munitih, ki niso še prejeli nobenega „ordo major“.

Po vsem tem na vsiljajoče se uže zgorej dotakneno vprašanje, kaj bi bilo dalo povod našemu častitemu gospodu nasprotniku postavljati čudno teorijo o šestih cerkvah, postavljenih druga proti drugi, ko ga je pozneje sililo, njih število zmanjšati na dve, na to vprašanje se da odgovoriti jedva drugače, kakor z mislijo ali slutnjo, da je to zakrivila jedino strastnost, katera označuje njegov članek, in katera, kakor se kaže, je ne-

ukrotljiva. Strastne narave težé celó brezzavestno po gospodovanju in dosledno po kaznovanju; tem torej, ako pripadajo hierarhiji, in ako menijo, da imajo pravico ali nado, pomakniti se do viših stopinj, nikakor ne zadoščuje izključno hierarhiji pristajajoče učenstvo, svečeništvo in pastirstvo, in tu se mora potem v zadovoljenje njih nagnenja prikazati ne samo jedna, kakor verjetno, mnogokakemu skolastiku ngajajoča gospodujoča in jedna kaznujoča cerkev, ampak tema obema nasproti še jedna podložna in kazni podvržena cerkev, celo ko bi se te potem morale združiti z učečo in poslušajočo cerkvijo, in če bi se po takem morale skrčiti na učečo, gospodujočo in kaznujočo cerkev z jedne strani, kakor na tej nasproti stavljeno poslušajočo, podložno in kazni podvrženo cerkev z druge strani, v vsem torej na malo število samo dveh cerkva. To je se ve da, ponavljamo, samo naša slutnja ali misel, do katere nam dajeta pravico strastna vsebina nasprotniškega članka in pa to, da smo bili pri razpravljanju tega temata prisiljeni zasledovati vzrok čudnega skrčenja števila cerkva; sicer ko bi se opovrgla ta slutnja, bi nas moglo pa samo veseliti.

K 3.) Brez vsakater utemeljitve samo tje v en dan vržena trditev, da bi bila ravno učeča, gospodujoča in kaznujoča cerkev, katera se večkrat zaznamuje kot cerkev brez vsakega pridevka, ima pa kljub temu v nasprotniškem dokazovanju posebno veljavo ali težo, dà, ona je njegova najglavniša podstava. Hočemo torej ogledati si поблиže in pokazati s pomočjo najverjetnejših virov, da je pogrešati v njej vsake zaslombe, da visi ravno tako v zraku.

V ta namen bi mogli kazati na znana dogmatiška dela, n. pr. na Möllerjevo Symboliko pag. 331, kjer se razpravlja, da katoličani razumejo pod cerkvijo na zemlji od Krista osnovano družbo vseh vernikov. Mogli bi kazati na učne knjige cerkvene zgodovine, ki se rabijo dejanski še dandanes v katoliških duhovenskih semeniščih in n. pr. sklicevati se, da bi ne sezali v daljavo, na učno knjigo te vrste, katero je spisal na naši Kostanjevici (Goriški samostan na Kostanjevici) P. Clarus Vascatti, katera, po profesorju cerkvene zgodovine v Linškem semenišču, dr. Hiptmair-ju, pomnožena in v četrti izdaji na Dunaju 1881 tiskana, začetkom prvega zvezka pag. 82 zabeležuje neporečno zgodovinsko dejstvo, da je Kristus cerkvi, katero je osnoval v nadaljevanje odrešilnega dela, podelil nespremenljivo ustavo, po kateri se sestavlja iz hierarhije, katero je postavil Bog, in iz vernikov; torej iz duhovnikov in lajikov, ki se po božjem pravu razločujejo drugi od drugih, in se kaže kot popolna do cela nezavisna družba, kakor svedočijo sveta pisma in nepretrgana sporočila. Še večega pomena pa je kazanje na učne knjige cerkvenega prava, katere uživajo ravno v Avstriji posebno spoštovanje, kakor na primer knjiga profesorja Praškega vseučilišča Vering-a, druga izdaja, Freiburg 1881, v kateri čitamo takoj na prvi strani § 1 uvoda: „Cerkve

(ἐκκλησία) je od Krista osnovani zavod in občnost, kraljestvo božje na zemlji z ozirom na nebeško kraljestvo. (Mat. XVI: 18, XVIII: 17; I. Cor. XII: 28, XIV: 23. Galat. I: 13; Ephes. I: 22, 23; V. 23. Coloss I: 18.) Potem pa pag. 398 § 65, kjer se podaje pojem jedne cerkve (kajti druge učeče, gospodujoče, kaznujoče ali v ožem in širšem smislu ne pozna ta izborna učna knjiga) obširno in sicer s sklicevanjem na Catechismus Romanus part. I cap. 10 quaest. 10 sqq. in na Conc. Vatic. sess. IV. Constitutio de Ecclesia Christi z naslednjimi besedami: „I. Po katoliškem nauku je cerkev (prim. zgorej § 1) skupnost vseh onih, ki so po isti obči krščanski veri in istih občih sedmih zakramentih združeni v družbo, katera se vlada na tem svetu po škofih, t. j. pod avtoriteto papeškega stola postavljenih naslednikov apostolov in v najvišji instancijski po papežu, vidnem namestniku Kristusovemu.“

Vendar si ne prikrivamo, da razprave in celó učene knjige te vrste po svoji naravi ne morejo kazati onega popolnega soglasja v vseh svojih delih, kakoršno nam podajajo za šolsko rabo določeni katekizmi. Z druge strani ne gre tu samo za popolnoma neolišpani ali, pravilniše, kar najbolj možno preprosti, vrhu tega popolnoma soglasni katoliški nauk o bistvu cerkve, ampak tudi in sicer bistveno za konstatovanje obče sprejetega pomena besede „cerkev“ brez epiteta, v dogmatiškem zmislu, kar se zopet more dognati brez dvombe jedino s pomočjo najbolj razširjenih in gledé na popolno pravost in preciznost ali natančnost bolj nego vse drugačne knjige vsestransko preiskovanih katekizmov.

Možnost nam je dana, pokazati na celo vrsto katekizmov v raznih jezikih starejšega in novejšega datuma in konstatovati njih popolno soglasje med seboj in z brošuro, od nasprotniške strani napadeno, in dosledno temeljito oprovreči trditev našega gospoda nasprotnika. V ta namen navedemo najprej tu razgovarjano vsebino navadnih katekizmov s posebnim ozirom na naše cesarstvo in prejdemo pri tem od starejših do novejših; potem pa bo sledila dotična vsebina dveh katekizmov starejšega in novejšega datuma, potrjenih od najviše avtoritete, zlasti ko imamo pač pravico posebe poštovati te obširne kompendije katoliškega veronauka.

Po znanem katekizmu Kanizi-ja družbe Jezusove od 1742 pag. 27 je cerkev zbor vseh spoznavalcev vere in nauka Kristovega, katere vlada na zemlji po Kristu najvišji glavar in pastir. Po katekizmu Praškega nadškofa, ki je bil prej predpisan za šole na Češkem od 1766 pag. 217, je cerkev zbor vernikov pod Kristom kot njenim nevidnim glavarjem in, pod njegovim namestnikom na zemlji, Rimskim papežem, kateri jo vodi in vlada s škofi in duhovniki po božji naredbi. Po pozneje rabljenem češkem katekizmu, ki ga spisal katehet Prochazka po navodu katekizma škofa Martina, str. 107, je cerkev po Jesusu Kristu v dúšno zveličanje vernikov

osnovana in organizovana verska družba. V tej ročni knjigi krščansko-katoliškega veronauka je tudi obsežniše razpravljanje četverih kriterij prave cerkve, katero pričinja s stavkom, da je Kristus osnoval samo jedno cerkev, da je torej možno poštovati za pravo cerkev samo ono, katera se more ponašati s temi četverimi kriteriji.

Po Stacevic-evem katekizmu, rabljenem po šolah na Poljskem, pomenja cerkev (grško ἐκκλησία) zbor, in se razumejo pod tem imenom vsi verniki, kateri se zavežejo služiti Bogu, ko se spoznavajo k veri, po njem samem razodeti, katere so se učili od svojih očetov in so jo obvarovali nedotakneno, brez vsake tudi najmanjše spremembe. Po znanem katekizmu Deharbe-ja (preložen na češki jezik) Praga 1860 (Prim. isti Deharbe-jev veliki katekizem z nemškim tekstom Regensburg 1879 št. 84) je cerkev družba ali občina vseh kristijanov na zemlji, ki so po spovedanju iste vere in po udeležbi istih zakramentov združeni pod jednim skupnim glavarjem, papežem (kot naslednikom sv. Petra) in njemu podrejenimi škofi (kot nasledniki drugih apostolov.) Po Budimskem (Ofen) katekizmu od 1849 je sveta katoliška cerkev vidni zbor vseh pravovernih kristijanov pod vidnim poglavarjem, Rimskim papežem, kateri spoznavajo isto vero in rabijo iste zakramente. Ista definicija cerkve je tudi n. pr. v katekizmu, razširjenem po Briksenski škofiji, ki ga je spisal Marquart Pichler in popravil katehet Karol Moser, šesta izdaja. Innsbruck 1881. Glej pag. 26. Ravno taka definicija cerkve je v Dunajskem malem in velikem katekizmu, ki je zelo razširjen po Avstriji in z nemškim in slovenskim tekstom tudi po šolah na Slovenskem. Dunajski veliki in mali katekizem, ki sta n. pr. tudi v Gorici v rabi, imata gledé na definicijo iste besede; v velikem katekizmu od 1887, pag. 44 je čitati: „Sveta, obča, krščanskokatoliška cerkev je vidna družba vseh pravovernih kristijanov pod vidnim poglavarjem, Rimskim papežem, kateri verujejo jedne nauke in jedne zakramente prejemajo. (Isti tekst v slov. jeziku ima „Kršanski nauk v vprašanjih in odgovorih za četrti razred začetnih šol na Dunaji 1863, pag. 61).

Od katekizmov, v Rimu aprobovanih, je uže zgorej navedeni katekizem Bassani-ja ex decreto sacri concilii Tridentini od leta 1709, torej starejšega datuma, ki po razpravljanju različnega pomena „cerkev“ uči pag. 86, da ta beseda „cerkev“ v soglasju z občo navado, kakor se opaža v svetem pismu, se je rabila vedno v zaznamovanje skupnosti kristijanov in zborov jedinovernikov, ki so sosebno po veri poklicani k luči resnice in spoznanju Boga, da bi se po odstranjenju teme nevednosti in zmot pobožno in sveto uklanjali pravemu in živemu Bogu in mu služili od vsega srca; da torej, da izrazimo predmet z jednim stavkom in sicer, z besedami svetega Avguština: „cerkev so po celem svetu raztreseni verni kristijani.“

Iz tega vidimo, da ročna knjiga katoliškega veronauka, spisana po določbah Tridentinskega zbora in izsedša pod papeško censuro v Rimu, čeravno osvetljuje tudi nedogmatiški pomen besede cerkve v vprašanjih 3 do 27 na vse strani, vendar precizuje jedino pravi, ker iz svetega pisma in nepretrganega sporočila posneti dogmatiški pomen besede „cerkev brez epiteta“ natanko in sicer z besedama veleimenitnega cerkvenega učitelja takó, kakor od nasprotniške strani takó strastno napadena brošura;*) da je torej trditev našega častitega gospoda nasprotnika, kakor da bi se imenovala ravno učeča, gospodujoča in kaznujoča cerkev „večkrat brez vsakega drugega pridevka cerkev, da je, pravimo, ta trditev popolnoma bosa, in ravno za tega del se ni mogla utemeljiti z ničemur.

Drugi je od papeža Pija IX. aprobovani Dunajski katekizem ali katoliški veronauk (Učeni katolickeho naboženství) od dr. Wappler-ja od leta 1876. Po tej ročni knjigi veronauka je katoliška cerkev skupnost vseh pravovernih kristijanov na zemlji, ki so družba spoznavajoč jedno vero, rabeč jedna sredstva zveličanja in pripoznavajoč jednega poglavarja, Rimskega papeža. To bi zadoščevalo za tukajšnji namen, kajti skupnost vseh bliže zaznamovanih pravovernih kristijanov obseza ravno skupno hierarhijo in druge vernike, kakor je bilo to povedano v brošuri, od nasprotniške strani napadeni, in v našem listu; tukaj rabljeni prilog „katoliška“ pa, ali, kakor stoji v nekaterih navadnih katekizmi, „sveta katoliška“ je v tem slučaju poštovati toliko manj kot poseben epiteton, ko sta ta dva priloga pred cerkvijo, katera se v škofovski okrožnici in dosledno tudi v članku dr. Mahniča pripoznava kot božje delo, v brošuri, od nasprotniške strani napadeni, celó večkrat imenuje cerkev Kristova, neločljiva tudi potem, kedar nista pristavljena izrecno.

Da nima nasprotniška trditev torej zaslombe, je, kakor rečeno, uže dovolj dokazano po zgornji definiciji cerkve. Ali veronauk dr. Wapplerja je aprobovan od najviše cerkvene avtoritete, nov in obširen; ima torej one tri lastnosti, katere imajo posebno vrednost za vse one, ki ne namerjajo motiti čiste vode z lažnimi sklepi (izvodi); zato ne moremo si kaj, da bi ne porabili take veljave tudi mi. Bavili se torej bodemo obširniše s tem veronaukom, sosebno z odsekom, razpravljajočim o cerkvi, zlasti ko nahajamo v njem ob jednom vredna oporišča, da je pravo to, kar smo o dr. Mahničevem članku v „Rimskem katoliku“ rekli doslej in imamo še reči; ta oporišča utegnejo zanimati tudi naše čitatelje.

O cerkvi razpravljajoči odsek je razdeljen na dva dela, katerih jeden ima naslov: „Katoliška cerkev je osnovana od Boga“, drugi pa naslov: „Katoliška cerkev je urejena

(organizovana) od Boga.“ Hočemo torej v naslednjem iz vsakega teh dveh delov navesti od besede do besede to, kar se nanaša na nasprotniška razpravljanja o bistvu cerkve, in za temi mesti, katera nam je navesti iz izborne ročne knjige, podati naša komentovanja ali pojasnila, kolikor bi se pokazalo potrebno, da bi se laže obračali ali orijentovali naši čitatelji.

Začnemo, kakor je samo po sebi umevno, s prvim delom, v katerem čitamo: „§ 24. Jezus Kristus je cerkev postavil, to se pravi osnoval, v kateri in po kateri naj bi dosegli vsi ljudje dušno zveličanje . . . § 27. Ude (člene) te cerkve je Kristus razdelil v dva razreda, duhovnih in neduhovnih; kajti ni vsem členom podelil istih pravic in iste oblasti (moči). On je temveč odbral izmed vernikov apostole kot predstojnike svoje cerkve in jim je podelil (übertrug) posebno oblast, katero nikakor niso v imenu in po navodu vernikov, ampak v Njegovem imenu in po njegovih zapovedih dolžni izvrševati. Ta duhovna oblast se sestavlja iz trojne dolžnosti učenstva, svečenstva in pastirstva (des Lehramtes, des Priesteramtes und des Hirtenamtes), torej iz dolžnosti učiti, deliti zakramente in vladati vse vernike, oziroma dovajati k dušnemu zveličanju . . . § 29. Kot naslednik svetega apostola Petra je Rimski škof poglavar cerkve in namestnik Jezusa Krista na zemlji, isti se torej v zmislu tega najvzvišenejšega poklica imenuje papež ali sveti oče. Papež nadkriljuje (überragt) druge škofove ne samo po svojem častnem mestu, ampak dejanski tudi po svoji viši oblasti nad skupno cerkvijo takó, da so mu podani (untergeben) vsi škofove. Poslednjim kot naslednikom apostolov pristaje po božji zapovedi oblast, vladati cerkev jedino v zvezi s svojim poglavarjem papežem in, pod njegovim vodstvom, ker najviša vladarska oblast (Regierungsgewalt) pripada po božji naredbi jedino papežu. Škofove vladajo njim odkazani okrog (Sprengel) po naredbi papeža in pod njegovim nadzorstvom podobno, kakor svečeniki svoje župnijske občine (Pfarrsprengel) po določbi in pooblastilu svojih škofov.“ („Die Bischöfe regieren den ihnen zugewiesenen Sprengel nach Anordnung des Papstes und unter dessen Aufsicht ähnlich, wie die Priester ihre Pfarrsprengel nach Massgabe und Vollmacht ihres Bischofes“). Potem se omenjajo delovanje škofov na ekumenskih sinodah, kriteriji prave cerkve Kristove in med temi, kakor se ume samo po sebi, na prvem mestu jednota cerkve; na to sledi drugi del.

Ta drugi del pričinja s tem, da je Jezus Kristus osnoval cerkev v namen, da se v njej in po njej dovajajo vsi ljudje k pravemu spoznanju in češčenju Boga, s tem pa do večnega dušnega zveličanja. Na to se omenja poslanje svetega Duha na apostole in se utemeljuje nezmotnost cerkve, kjer je v § 33. naslednji odstavek: „Cerkve je nezmotna“ (nezmotljiva) . . . ; pa niso vsi členi obdarovani (ausgestattet) z darom nezmotnosti; ampak jedino episkopat ali učeča cerkev, in ta lastnost nezmotnosti ne pristaje škofom, v pojedinosti, (einzelgenommen), ampak njih

*) Skupnost po svetu raztresenih kristijanov obseza v resnici skupno hierarhijo in vse druge vernike, torej popolnoma iste sestavne dele, iz katerih se, kakor govori brošura, sestavlja cerkev

skupnosti in sicer samo v zvezi s papežem. („... aber nicht alle ihre (der Kirche) Glieder sind mit der Gabe der Unfehlbarkeit ausgestattet, sondern lediglich der Episcopat oder die lehrende Kirche und steht diese Eigenschaft der Unfehlbarkeit nicht den Bischöfen einzeln genommen, sondern ihrer Gesamtheit und zwar nur in Verbindung mit dem Papste zu“). Papež pa je osebno za se nezmoten vsled svojega visokega poklica kot poglavar cerkve.“ Na to se razpravlja še predmet nezmotnosti in potem razlaga v § 35., da se nezmotni izrek cerkve izraža na različnih način, posebej

a) po ekumenskem zboru, ako se je isti vršil pod predsedništvom papeževim;

b) po pokrajinskem cerkvenem zboru, ako je potrdil njegove sklepe papež;

c) po papežu kot poglavarju cerkve;

d) po škofih, tudi če niso zbrani v konciliju, ako so isti kaki določbi in rebus fidei et morum ali izrecno pritrčili, ali pa odobrili po molčečem pritrjevanju“.

Kakó se zлага, vprašamo mi, vse to, kar brez pomišljanja trdi naš časiiti gospod nasprotnik v dokazovanje, da se morejo z vso pravico stavljati nasproti cerkvi verniki, in da se dá cerkev prav dobro misliti tudi brez vernikov, z vsebino cele vrste zgorej imenovanih katekizmov, zlasti tudi z ročno knjigo katoliškega veronauka, aprobavano od najviše avtoritete? Z nasprotiške strani se trdi, da je celó Kristus šest po namenu in lastnosti različnih cerkva postavil drugo drugi nasproti in dosledno poprej osnoval, ne da bi se pomislilo z nasprotiške strani, da, ko bi bilo dejanski takó, bi moralo obstajati teh šest cerkva na vso večnost in bi o njih obstanku kot dogmatu morale izrecno razpravljati vse katoliški veronauk obsežajoče ročne knjige. Te ročne knjige, katere seveda se ne bavijo z mnenji sholastikov, katere ne vežejo nikogar, ampak z veronaukom, mero-davnim za vsakega katoličana, nikakor ne poznajo takega nasprotistavljenja, dà, one naravnost izključujejo celó možnost takega stavljenja, ker brez izjeme sloneč ali opirajoč se na sveto pismo in nikdar ne pretrgano sporočilo, varujejo božje postavljenje jedne same cerkve kot nedotakljiv verski člen. Z nasprotiške strani se neki druga drugi nasproti stavljenih šest cerkva zmanjšuje na dve, katerih jedna, učeča, gospodujoča in kaznujoča cerkev se postavlja nasproti drugi, poslušajoči, podložni in kazni podvrženi cerkvi, v tem ko ročne knjige katoliškega veronauka cerkva s temi trojnimi epiteti niti ne poznajo, dà, gospodovanje v mejah cerkve, katero, kakor se zdi, je največ mari po svedočbi njegovega članka našemu častitemu gospodu nasprotniku, naravnost izključujejo, ko se hierarhiji od Boga podeljena oblast sestavlja iz troje dolžnosti, katero je izvrševati in sicer ne po lastni svojevolji, ampak po nespremenljivi zapovedi Kristovi. Na jednom mestu dr. Wappler-jeve ročne knjige se nahaja le izraz „učeča cerkev“, ali stavek,

v katerem se rabi ta izraz samo postranski in sicer izi-recno kot sinonim skupnosti škofov, na prvem mestu pozvane v izvrševanje učenitstva, kaže jasno in razločno, da se tukaj beseda „cerkev“ samo za jeden del cerkve, torej figurno, in zatorej ne more ugrešati epiteta „učeča“, v tem ko se v istem stavku in tudi drugače povsod za vse vernike, torej tudi episkopat obsežajočo cerkev do-cela takó, kakor v svätém pismu, rabi samo beseda „cerkev“ brez pristavljanja kakega epiteta. To poslednje, kakor tudi zgorej navedena dotična vsebina vseh ročnih knjig katoliškega veronauka podaje pa ob jednom nepo-rušljiv dokaz za to, da nasprotniška trditev, po kateri se r a v n o učeča, gospodujoča in kaznujoča cerkev ime-nuje v e č k r a t cerkev brez pristavljanja kakega epiteta, je takisto bosa ali prazna, kar je najprej poštovati pri tej točki.

K 4.). Substitutovanje ali nadomeščanje izraza „cerkev v ožem zmislu“ za izraz „učeča, gospodujoča in kaznujoča cerkev“ bi imeli pravico poštovati kot po-polnoma nedolžno krnenje (obračanje na pravo pot), ka-tero bi jedino namerjalo zbrisati hudó neprijeten vtis, ki so ga gotovo provzročili cerkvi priloženi čudni epiteti „gospodujoča“ in „kaznujoča“ pri čitateljih „Rimskega katolika.“ Izraz „cerkev“, hitro ko ga rabiš z razlaga-jočim pristavkom „v ožem zmislu“, je sicer, kakor sve-dočijo zgorej navedene ročne knjige veronauka, ravno takó malo, kakor izraz „učeča cerkev“ strogo dogmatiški, vendar ga rabijo, jednako poslednjemu, kot sinonim za znameniti del cerkve, torej nekateri za hierarhijo v obče, drugi pa za episkopat, ne da bi provzročevali kako spo-tikanje; bilo je torej zares primerno nadomeščanje ž njim spotikljivega izraza „učeča, gospodujoča in kaznu-joča cerkev“, ako se je že bilo v pogledu na svojstveno dokazovanje izogibati prav za prav jedino pravemu, vsakatero dvoumnost izključujočemu strogodogmatiškemu izrazu „hierarhija“ ali „duhovenstvo“, oziroma „episkopat“ ali „skupnost škofov“. Žalibože pa ima tu substitutovanje drug, manj čist namen, ker zdi se, čeravno se utegne to glasiti neverojetno, da nadomeščanje ima namen, omo-gočiti, da bi se posrečila gluma (Taschenspielerstückchen).

Učeči, gospodujoči in kaznujoči cerkvi se je namreč od nasprotiške strani iz same ljubezni za neke epitete, kateri so se hoteli po načelu „contraria iuxta seposita magis elucescunt“, pokazati kar možno očividno, poslušajoča, podložna in kazni podvržena cerkev postavila nasproti; da bi torej poslednja zginila, ne da bi se to takoj čudno zazdelo čitateljem „Rimskega katolika“, ni se moglo učiniti, dokler se je pridrževalo zaznamovanje prve (cerkve). Da zgine poslušajoča, podložna in kazni podvržena cerkev, je bilo pa neizogibno, ako je hotel naš častiti gospod nasprotnik zadostiti prevzeti nalogi, to se pravi opravičiti one dele škofovske okrožnice, v katerih se cerkev (brez epiteta) ne drugi cerkvi (kar bi se bilo kazalo jako čudno), ampak vernikom postavlja

nasproti; poprijel se je torej v tej stiski ne samo, kakor je bilo dokazano k 3), do korenine krive trditve, da se ravno učeča, gospodujoča in kaznujoča cerkev večkrat zaznamuje naravnost kot cerkev (brez epitetov), ampak je moral tudi učiniti, da zgine kar najmožniše neoporečno paslušajoča, podložna in kazni podvržena cerkev, kar se je nadejal doseči s tem, da dá naglo prikazati se novo zaznamenovanje za isti cerkvi dotlej konstantno nasproti stavljeno učečo, gospodujočo in kaznujočo cerkev.

Ta nada se utegne pokazati kot prazna, kajti, ako so utegnile zgorej od nas oprovržene trditve, na katerih sloni stroj nasprotniškega dokazovanja, čitateljem „Rimskega katolika“, ne da bi bilo potreba naše oprovržbe, zdeti se kot popolnoma slabe ali neveljavne: morali so se isti čitatelji začuditi, da je kar nagloma zginila cerkev, katero je ravno naš častiti gospod nasprotnik vpletel v svoje dokazovanje, in da se je to zginenje kot s krinko zakrilo z novim zaznamenovanjem za drugo, takisto v nasprotniško dokazovano vpleteno cerkev, in je moralo tako počenje iste čitatelje preveriti, da cerkve, katere bi neki bil Zveličar sam staval nasproti drugo drugi, cerkve, katerim bi se moglo zaukazovati, da se po potrebi prikažejo ali pa tudi popolnoma zginejo, jim je poštovati resno ravno tako malo, kakor vse nasprotniško dokazovanje v obče. Glumaštvo (*Taschenspieler*), pri katerem igra glavno ulogo to, da se dajo prikazati nekatere reči pod različnimi podobami in naglo zginiti druge reči, je lepa zabavna umetnost; ali v zaresnih polemikah, zlasti v članku, ki ga je priobčil „Rimski katolik“, v članku, katerega predmet se je ravno z nasprotniške strani zaznamoval kot eminentno dogmatiški, utegne raba take umetnosti jedva koga zavesti in bi v obče ne utegnili biti na pravem mestu.

Ako ni naš častiti gospod nasprotnik sam trdno preverjen, da hoče čitateljem „Rimskega katolika“, kakor pravi, v eminentno dogmatiskem vprašanju dokazati tega, česar sam ne veruje, ne more verovati: naj le poskusi v svojem dokazovanju držati se strogo dogmatiške terminologije, ki ima svoje korenine in svojo oporo v svetem pismu in v nepretiganem sporočilu, torej po svojem pomenu strogo drug od drugega ločenih in vsako dvoumnost izključujočih izrazov „cerkev“, „hierarhija“, in verniki (lajiki), in kmalu zapazi, da od Boga postavljena jedna cerkev se ne more postavljati nasproti nobenemu svojih delov, torej tudi lajikom ne. Saj je takoj pri začetku v svoji čudni argumentaciji, kakor smo razpravljali zgorej, skušal cerkev, to telo Kristovo kot celoto, staviti nasproti njegovim delom, hierarhiji namreč in lajikom, na podstavi različnih pravic, kateri pristajejo tem delom po božji zapovedi. Preveril pa se je, kakor imamo pravico misliti, sam, da celota preneha biti celota, hitro ko jo postavljamo nasproti jednemu njenih delov, in to preverjenje pač ga je sililo ali napotilo, da s pomočjo kakor si bodi odbranih izrazov, katerih pomen je

nestalen, je postavil, kakor dokazano, popolnoma neosnovane trditve, da je na njih podstavi sezidal za vsakega, ki pozna stvar, jako prozoren lažni sklep.

K 5) Ravnokar k 4) smo dokazali, da se cerkev kot celota ne dá nobenemu svojih delov postaviti nasproti, ker bi eo ipso prenehala predstavljati celoto kot telo Kristovo. Cerkev, katera neoporečno obseza hierarhijo in lajike ali, kakor se izražajo drugi, duhovnike in neduhovnike, morala bi pa tudi prenehati, ko bi ji bilo pogrešati kakega teh dveh konstitujočih sestavnih delov, ki so v pogledu na različnost prav in dolžnostij strogo ločeni drug od drugega, in zagadel se je v brošuri, od nasprotniške strani napadeni, postavila trditev, da cerkve nikakor ni misliti brez vernih lajikov. Naš častiti gospod nasprotnik pripoznava, da je ta trditev prava, in mi bi se mogli zadovoljiti s tem; ali on pozna več cerkva z epitetom in brez epiteta, ter trdi, da se cerkev v ožem zmislu da prav dobro misliti tudi brez vernih lajikov. Mi vidimo v tej prečudni trditvi rezko protislavlje ali protivorečje, katero zakrivlja naš častiti gospod nasprotnik; mi hočemo torej to trditev osvetiti v naslednjem, dasi jo je prav za prav poštovati samo kot kuriozum ali redkost, ki označuje nasprotniški članek.

O tem, da dr. Mahnič pod cerkvijo v ožem pomenu, katero on sam identifikuje ali istoveti z učečo, gospodujočo in kaznujočo cerkev in jo tej celó substituuje, umeva hierarhijo in se izogiblje temu strogo dogmatiskemu, vsakatero dvoumnost izključujočemu izrazu jedino iz ozira na svoje zgorej označeno svojstveno dokazovanje, je kot solnce jasno za vsakega, ki je čital njegov članek v „Rimskem katoliku“ ali naša dosedanja razpravljanja, in se ne more fajiti niti od nasprotniške strani. Ako se pa dá hierarhija, po nasprotniški misli izrecno za učenje, gospodovanje in kaznovanje od Boga določena, prav dobro misliti brez vernikov (lajikov), kakor trdi naš častiti gospod nasprotnik: utegnil bi pač jedino on sam dati pojasnilo o tem, koga bi tako za se brez vernikov (lajikov) mišljena cerkev prav za prav imela učiti, nad kom gospodovati in koga kaznovati? Ali šteje dr. Mahnič za možno, da bi Bog postavil hierarhijo brez namena, eventualno hierarhiji, ki jo je postavil On, odkazal poklic, katerega bi nikakor, in sicer niti približno ne mogla izpolnjevati?

Mogli bi našemu častitemu gospodu nasprotniku, kateri v svoji učenosti tako lahko razsojuje o važnih vprašanjih, staviti še jedno vprašanje. Saj se drži, naj si bode še tako malo skrupolozen pri svojih dokazovanjih v stvareh vere, tako skozi in skozi trdno in žilavo latinskega obreda, da je pripravljen v varovanje tega obreda pozabiti svoj narod in hišo svojega očeta*), ter si pač tudi hierarhijo more predstavljati jedva drugače, kakor pripadajočo prek in prek latinskemu obredu, torej

*) Po besedah Ps. XLV. 11, pag. 69 članka v „Rimskem katoliku“.

tudi od svečenika navzdol kot v celibatu živečo. Ne bilo bi torej brez zanimanja zvedeti, kakó si gledé na to, da obstaja tudi hierarhija iz umrjajočih ljudi, more vendar misliti to (hierarhijo) brez vernikov (lajikov)? Ali se ima njegova čudna trditev nanašati samo na dobo jednega, dveh ali ponajveč treh človeških rodov? No, v poslednjem slučaju naj bi bil pridela svoji trditvi besede „za dobo kratkega časa“, da bi ne bil puščal pri čitateljih svojega „Rimskega katolika“ nikakega dvoma o tem, da tudi te trditve ni jemati za zaresno.

S tem menimo, da smo dovolj označili takó popolnoma tje v dan vrženo trditev našega častitega gospoda nasprotnika z njegovega lastnega stališča. Da se s katoliškega stališča od Boga postavljena in iz hierarhije ne manj, kakor iz lajikov, torej iz dveh, gledé na njih prava in dolžnosti strogo drug od drugega ločenih delov sestavljena cerkev ne dá misliti ne brez dela, ki je pozvan izvrševati učenitvo, svečeništvo in pastirstvo, niti ne tudi brez drugega dela, ki ga je dovajati s poučevanjem, prejemanjem zakramentov in primernim vodstvom do večnega dušnega zveličanja, pač ne potrebuje še le posebnega dokazovanja, posebno ko sledi ta dokaz sam po sebi kot neizogibna posledica prej podanega. Ako hoče nasproti temu naš častiti gospod nasprotnik na koncu svojega dokazovanja, najbrže zaradi tega, ker rabi v njem izraz „cerkev v ožem zmislu“, da bi se poštevala in imenovala jedna, od Zveličarja postavljena cerkev proti izrecnim besedam svetega pisma in sporočila ne samo kot „cerkev“, ampak kot „cerkev v širšem zmislu“; utegne se to pač, kakor mnogokaj drugega, poštovati kot lehkomišelnost, po ničemur ne osnovano igranje z besedami, v najboljšem slučaju kot cenjeno zasebno mnenje, na stvari pa nikakor ne spremeniti ničesar, najmanj pa podeliti njegovemu lažnemu izvodu ali sklepu kako oporo.

K 6.) V podanem smo s pomočjo najboljših avtentičnih virov dokazali, da se ne dá opirati ali držati niti jedna podstava nasprotniškega dokazovanja. Skupni aparat prek in prek popolnoma krivih, nekaj celó s katoliškim veronaukom nezdružnih ali zlagajočih se trditev in svojstvenih, v zaresnih polemiških spisih nedovoljenih, umetnih ali zvitihih pomočkov, ves ta aparat ni mogel čistega katoliškega nauka o bistvu cerkve motiti takó, da bi mogel le količkaj porušiti iz istega veronauka posneti stavek mišljene brošure, po katerem stavku se cerkev ne more stavljati nasproti nobenemu njenih bistvenih sestavnih delov, torej tudi vernikom (lajikom) ne, zlasti ko se cerkev nikakor ne dá misliti brez tega dela. In vendar je, poleg nas, pisatelj v članku „Rimskega katolika“ takó strastno napadene brošure, kateremu se z nasprotniške strani očita, da bi bil on nalašč opustil razločevanje med cerkvijo in cerkvijo, s tem pa napravil omahljivo in dvomno argumentacijo, češ, da ravno „v motni vodi se dá vspešno ribariti!“

Na naših čitateljih je, napraviti si o tem razsodbo, ali motimo vodo mi, oziroma ali imamo mi vzrok, motiti jo; ali pa, ni li ravno naš gospod nasprotnik, kateri je poskusil s popolnoma krivimi trditvami, s praznim igranjem z besedami in mnogokakimi umetnimi ali zvitihi pomočki (ulovkami) vodo s predrznostjo brez zgleda motiti, da bi pokazal svoje lažne sklepe kot verjetne vsaj pred očmi manj izobraženih ljudi? Mi pa imamo pač pravico do vprašanja, kaj bi naš častiti gospod nasprotnik rekel k temu, ko bi bili mi njemu nasproti v hudem položaju, da bi morali nastopiti z lažnimi sklepi, kakor se nam podajajo z nasprotniške strani v „Rimskem katoliku“? No, očital bi nam v svoji strastnosti, ako sodimo po podanem zgledu v članku „Rimskega katolika“, pred vsem obrekovanje in predrznost ali nesramnost, potem metanje s kraja v kraj s citati iz svetega pisma, perfidno zasukavanje ali zvijanje besed svetega pisma in nalaščno opuščanje konstantnega, celó po svetih očetih in ekumenskih zborih posebe izražene sporočila, potem zlorabo z besedo „cerkev“, katere prvotni, jedino merodavni pomen da skušamo zatemniti in popačiti; sosebno pa robate laži, kakor prekopicavanje katoliškega veronauka, in k vsem tem očitbam, zlasti ko bi se bili predrznili priobčiti take lažne sklepe v listu, ki ga čita, kakor „Rimskega katolika“, bolj duhovščina,*) bi bil jedva on opustil pritakniti iz govora Ciceronovega proti Catalinu posneti patetiški klic „quousque tandem?“

Pri tem pa bi ne bil ostal nikakor, on bi bil temveč najprej podal krepke pouke, potem pa bi bil iz trditve, da bi bil že Kristus šest različnih cerkva postavil, drugo drugi nasproti, torej da bi jih bil moral že poprej postaviti, kakor tudi iz tega, da bi med temi cerkvami bile tri obstajale jedino iz lajikov, iz vsega tega bi bil skušal utemeljiti sumnjo, da se tu očitno namerja razširjanje herezije, pri čemur bi mu bilo sosebno dobro došlo prečudno zaznamovanje različnih cerkva, kakor tudi nepretržno povdarjanje hierarhiji pristajajočega gospodovanja in kaznovanja. Oglejte si samo, bi zaklical neoporečno, zvezo, v kateri stoji to neprestano povdarjanje gospodovanja in kaznovanja s kategoriško trditvijo božjega ustanovljenja in nasprotipostavljenja več cerkva, in od mene izrečeni sum se vam poveča do gotovosti. Saj so najhujši sovražniki katoliške cerkve stremeli škodovati ji s tem, da so jo obdolževali, kakor da bi težala

*) V vrstah tega, navadno jako naobraženega stanu, zlasti tudi v kuratni in regularni duhovščini, so neredkokrat vrli, pisatelji na vsakem polju véde, sosebno teologi, kateri nadkriljujejo ne samo po svoji skušnji, ampak tudi po svoji učenosti mnogokake mlade doktorje in profesorje bogoslovja. To je bil neki jedenkrat pokojni kardinal knezoprimas Ogerske Scitovsky, ki je bil sam dr. bogoslovja, kakor mi je sporočil ob moji navzočnosti na Dunaju mlad doktor bogoslovja, v pogovoru omenil bivšemu nunciju Apostolskemu cardinalu Viale Prela z besedami „*Doctoribus praefero doctos*“, katere besede ni opustil podpreti z razlogi.

njena hierarhija po brezmerem gospodovanju in kazenski oblasti, v kar morajo služiti neki vmešavanje v posvetne zadeve držav, potem nekaki dogodki v južni Ameriki, inkvizicijske sodnije, celó izključno od posvetne oblasti izvršeno sežganje Husa in Hieronyma v Konstanciji in jednake reči. Kdor torej svojevóljno poštevajoč obstanek gospodujoče in kaznujoče cerkve stavlja tej nasproti tudi še podložno in kazni podvrženo cerkev, in se ne pomišlja tako nasprotistavljenje kazati, kakor da bi izviralo celó iz besed evangelija, torej iz katoliškega veronauka vrhu tega razglašati poleg veliko manj povdarnenega učenja gospodovanje in kaznovanje neprenehoma v vseh varijacijah za pravi poklic katoliške hierarhije, in sicer v disertaciji, razpravljajoči o bistvu cerkve, torej dogmatski disertaciji: ta, ko na takó perfidni način postavlja na glavo katoliški veronauk, podaje najhujšim sovražnikom katoliške cerkve roko, da bi napravil isto cerkev v očeh slovenskega naroda mrzko. Ne dajte, pristavil bi naš častiti gospod nasprotnik, zaslepiti se s tem, da se v članku tako-le po strani jemlje v misel tudi še od Boga postavljena jedna in dosledno hierarhija ne manj, nego lajike obsežajoča prava cerkev, kajti ta se pač prečudno zaznamuje kot cerkev v širšem zmislu, in se

omenja samo zaradi tega, ker Slovencem ne morejo še očitno pridigovati herezijo!

Od nas se naš častiti gospod nasprotnik nima bati takih sumničenj ali, kakor bi se izrazil on, obrekovanj; saj mi poznamo deset zapovedij Božjih, med temi tudi osmo, in vemo, da je poštevati ljubezen do Boga in bližnjega kot najvišjo zapoved Kristovo. Mi se tudi zavedamo, da ne pristaje nam umrjočim preiskovati srca in obisti, mi se držimo temveč tega, kar naš častiti gospod nasprotnik izrecno navaja v svojem članku, zlasti ko rabo samo po sebi neveljavnega (nemoralnega) načela „Calumniare audacter, semper aliquid haeret“ moremo ugrešiti zaradi tega, ker imamo na razpolaganje veliko obilico stvarnih razlogov v varovanje pravilnega stališča. Tuja nam strastnost nas tudi ne bo tirala, da bi v polemiki, katera se ima držati v mejah znanosti, oskrunili dostojnost, oziroma rabili izraze in sukanje govora, kakoršne, žal, le prepogostoma nahajamo v članku „Rimskega katolika“, ki je obrnen proti nam. Taki izrazi nam niso takó lahki; zadovoljujemo se z mirnim, brezhrupnim porušenjem nasprotniških lažnih sklepov, in radi bi se bili izognili tudi temu, ako bi nam bila dovolila naša napadena čast, katero smo varovati dolžni.

Politiška uprava na Slovenskem.

Govor dr. Frjančiča v državnem zboru 11. marca 1889.

(Konec.)

Stvari ne bi omenjal, ko bi ne bila velike važnosti, kajti če se politični organi na ta način vtičejo v pravosodje, bi to utegnili biti za državno pravdnštvo povod, da v stvari bolj nego sicer z vso strogostjo zakona postopa, da se izogne očitnanju, da gleda skozi prste. Jaz ne rečem, da je tako bilo v tem slučaju, navedem le fakt, da se je bila že vročila zatožba, katero je zavrnilo še le nadsodišče.

Opomnim, da sta ta in pa drugi slučaj, kateri bodem še omenil, že popolnoma rešena, da torej ne nasprotuje nobenej določbi, če se o njiju govori.

In drugi slučaj. Imel je ta okrajni glavar v občini svoji razdeliti ustanovo. Sklical je prejemalce te občine, in pri tej razdelitvi bi se bilo imelo razpravljati, če ne bi se tu zložilo za kak sicer hvalevredni namen. Bili so raznih misli, in tako je tudi mož, ki je deželni poslanec tega kraja, imel nesrečo, da je bil drugih mislij, kakor okrajni glavar. Ta deželni poslanec bil je tudi voljen proti volji okrajnega glavarja v deželni zbor. Gospod poslanec bil je le drugih mislij o razdelitvi in porabi teh denarjev, in okrajni glavar jel je režati nanj in bi se ga bil še celo lotil, ko bi se oni ne bil umaknil. (Čujte! Čujte! na desnici.)

Ta mu je v javnem listu očital brezozirnost, da se vede nesposobno za njega dostojanstvo in stopinjo.

Priznali mi bodete, gospoda moja, da je deželni poslanec imel prav, ko mu je to očital. Okrajni glavar je vendar dognal, da se je kazensko sodišče bavilo s to zadevo, a nazadnje se je pa vendar le moral umakniti okrajni

glavar. Tožbo so zavrnil, in tako se je stvar končala s fijasno za okrajnega glavarja. In vendar še dobiva častne diplome od občin. (Smeh na desnici.) Morda se bode to navajalo njemu v korist, za me je le nov oteževalni moment, ker to dokazuje, da se meša v strankarske prepire.

Spominjam se družega moža, ki bil je tudi okrajni glavar na Kranjskem, rekel je o Taaffejevi vladi pred več leti: Samo neprijazni oblachek na nebesu je, ki bode kmalu zginil. Tudi ta mož dobival je častne diplome iz svojega okraja. Pozneje je poskušal srečo v „Deutsch-Landsbergu“ in štajerskem deželnem zboru in sedaj je tajnik pri Solnograjski trgovski zbornici. To je bila usoda okrajnega glavarja, ki je dobival tudi častne diplome od občin svojih. Jaz želim okrajnemu glavarju Postojinskemu srečo, samo to želim, da bi ne imel priložnosti mešati se v prihodnje volitve za deželni zbor poleti, kar želi storiti, kar je že obetal, ne da bi se za koga menil.

Jaz nisem udeležen, nisem deželni poslanec in tudi ne želim postati.

Sedaj, ko sem malo pogledal na Kranjsko, dovolite mi, da glede Primorja prav ob kratkem omenim nekatere karakteristične okoliščine.

Na Primorskem, zlasti na Goriškem, so razmere znosnejše nego kje drugod. Tu je precej jednakomerno zastopstvo v deželnem zboru in deželnem odboru. Le v Goriškem mestu vzdiguje glavo italijanski element. Tu se dajo iz občinskih denarjev podpore društvu „Pro Patria“, ne da bi se menili za to, da tudi prebivalstvo slovensko donaja

za občinske namene, in da je društvo „Pro patria“ izključno italijansko društvo in sicer društvo, ki zasleduje bolj politične nego šolske namene.

Slovenskemu bralnemu in podpornemu društvu zabranjuje se že več let, da se ne sme blagosloviti in razviti svojega društvenega znamenja, kar se italijanskim društvom, kakor se je lani zgodilo, brez težave dovoljuje. Lani je slovensko telovadno društvo praznovalo slavnost svoje ustanovitve. Prišli so gostje iz Ljubljane, Trsta itd. in morali so se v zaprtih vozeh peljati v mesto, in na kolodvoru so je čakali policija in žendarmija (Čujte! na desnici.) Slavnost se je morala vršiti v zaprtih prostorih, kajti sicer bi se ne bila dovolila. Te skrbi ne potrebuje prebivalstvo slovensko od vlade; temveč le želi, da se ž njim tako postopa, kakor z italijanskim.

V Trstu je prebivalstvo slovensko prava raja glede na magistrat. Tu ne poznajo drugega deželnega slovenskega jezika; kdor ne zna italijanski pri Tržaškem magistratu, nič ne opravi. Če se vloži slovenska uloga, se zavrne. Meritorično se take vloge ne rešijo. Nedavno postavil se je na tamošnjem pokopališču spomenik nedavno umrlemu domoljubu, in se je zabranilo na spomenik napraviti slovenski napis, kateri bi obsegal dan, mesec in leto rojstva in smrti dotičnika v slovenščini. (Čujte! Čujte! na desnici.) Ko se je za to prosilo s slovensko vlogo, se je zavrnila z opazko, da je ne razumejo, in kaj modro je namestništvo reklo, da se s tem ni rušil zakon. Kaka je bila usoda s slovensko šolo, katero je zastopala „Edinost“, je znano. Osnovala se je privatna šola in tudi ta je bila italijanskim listom trn v peti, in srečno so dosegli, da je ta šola še več dni ostala zaprta, ko se je že bilo naznanilo, da se otvori.

V okolici strežejo tako imenovani kapovili magistratu.

Vsako selo v okolici je nekdanj volilo svojega župana na tri leta. Sedaj pa magistrat nastavlja kapovile in se ne briga za mnenja in želje prebivalstva, in nastavlja ne najboljših temveč najvolnejše, one namreč, ki se dajo rabiti za njegove namene ali, bolje rečeno, ki se dajo zlorabiti.

Kako je pri sodiščih, spada sicer v pravosodni resort. Pa je znana stvar, da se posebno pred porotniki s Slovincem obravnava le po tolmaču, in kako da znajo oblastva proti porotnikom ubrati pravo struno, to dokazuje dodatek, ki se nahaja v noti policijskega ravnateljstva Tržaškega o zatožencu, uredniku nekega hrvaškega lista. Ko je brati v noti neko politično kvasenje, pravi se na koncu (čita): „V Trstu nima druge službe kot duhovnik, kakor da slednji dan čita svojo plačano mašo; dohodki „Naše Sloge“, katero izdaja ne bodo baš sijajni; navezan je torej na subvencijo, katere vir ni težko najti.“

To izjavo je zatoženec takoj najbolje označil z „oficijozno infamijo“. Mi smo zaradi tega interpelovali visoko vlado, pa še nismo dobili odgovora in bi vlado nujno prosili zanj.

Tudi jaz moram izjaviti, kakor je že storil jeden moj rojak, da mi v Trstu in na Primorskem strogo ločimo italijanski patrijotični element od iredentovskega. Italijansko-patrijotični element mi ravno tako spoštujemo, kakor člane druge narodnosti, katera nam ne odreka spoštovanja. Mi se borimo le proti iredenti, s katero vlada kaj prizanesljivo postopa. Iredenta je precej nov izraz, ko sem jaz študiral, še ni bil v rabi. Iredenta se je v svojem blesku pokazala 1882. leta povodom razstave in utelesenje njeno bil je

Oberdank. Ko se je imel postaviti spomenik povodom 600-letnice, od kar je Trst zjedinen s habsburško monarhijo, počila je blizu razstavišča petarda, in lahko v Trstu slišiš, da temu spomeniku ne bode sojen dolg obstanek. Pred očmi vlade uživajo Italijani iz kraljestva, katerih je v Trstu kacic 15.000, vse možne prednosti od občine Tržaške in magistrata. Uradniki sicer niso, ker niso državljani, toda občina, kakor je Trst, ima še mnogo družih mest in služeb, pri katerih se dobro izhaja, in le pogledajte, koliko je tujcev na teh mestih. Domačini, posebno če so Slovani, vsprejemajo se le, če svojo narodnost izdajo in svoj jezik zataje. Nam rekajo tujci („Sciavi“), oni so pa „bratje iz kraljestva“.

In haš ti bratje iz kraljestva sestavljajo jedro iredente, oni zlorabijo gostoljubnost, ki se jim daje v nezapodljivi kratkovidnosti. Ni je narodne slavnosti v Italiji, da bi iredentarski vodje ne bili zastopani, in kako njihova navzočnost vzbuja zadovoljnost celo v najvišjih italijanskih krogih, se morda še spominjajo od lani nekateri gospodje, ki čitajo časnike. Ali se je potem čuditi, da so se, ko se je slavila štiridesetletnica, odkar nam je previdnost naklonila pravično in milo vladanje Njega Veličastva cesarja, in ko v Avstriji ni bilo podložnika, ki ne bi bil slavil tega dne, v Trstu so se razširjale take tiskovine, da pravemu avstrijskemu domoljubu srce se strese, če jih prečita — jaz sem to storil. Avstrijski orel se je tako popačil, da je človeka kar groza, in ko se je to zvedelo po svetu, je hitela „Triester Zeitung“, torej list, kateri opravlja službo vladi, zagotavljati, da so to le „mladostne neumnosti“, kakor se je to že večkrat zgodilo. To niso le mladostne budalosti, to naj dobro premislijo državni krmiljarji na Dunaju. Če pa list, kakor je „Triester Zeitung“, list, ki služi vladi, tako olepšuje veleizdajsko ravnanje, kako bi se potem čudili, če je mogel bivši italijanski minister bogočastja pisati pismo, katero je nedavno prečital gospod poslanec dr. Vitezić, v katerem je — ponavljam najmarkantnejše stavke — (čita):

„Spričevalo, katero nam“ — iz avstrijskih krajev — „pošiljate, da prebivalstvo onih krajev deli z nami veselje in žalost, je gotovo poročstvo, da nekega dne — in to ne bode več dolgo — one, katere veže ljubezen, umetnost in modrost vlade, navdušenje in zavednost narodov zjedini v jedno državo.“

„Kako se moremo čuditi, da italijarski državnik tako piše avstrijskemu državljanu? In kako bi se čudili, da je „Illustrazione Italiana“ povodom pretresujočega dogodka v Meyerlingu o pobitem očetu mogla reči: „On čuti pri smrti sinu isto boleost, kakor jo je mati Oberdankova, ko so obesili njenega sinu.“ (Čujte! Čujte! Nesramno na desnici.)

Vprašal bi vlado, ali glasu Slovencev ne sliši? Kako dolgo še misli vzbujati začudenje patrijotičnih Italijanov s svojo prizanesljivostjo, koliko časa bode še držala svojo železno roko na slovenskem, dinastično mislečem prebivalstvu v Trstu? Mi si pa po pravici pripisujemo zaslugo, da potegujemo se za narodnost svojo v Primorju ne gledamo le na korist naroda svojega, temveč tudi na korist države.

Dovolj časa sem že vas zadrževal, a sedaj hočem končati, mi slovenski poslanci smo razodeli svoje misli in vladi vse povedali. Slovenski narod, ki se pa ne debeli od govorov poslancev njegovih, pričakuje z zaupanjem, da se bode vlada z vso resnobo lotila izvajanja ustave. (Pritrjevanje na desnici.)

Črtice iz cerkvene povestnice srbske.

(V petstoletni spomin propasti srbskega carstva.)

(Dalje.)

Poslednji dogovori ob uniji. Srbska cerkev samostalna.

Srbi so v vsem tem času držali obred in život vstočne cerkve; v ostalem pak so omahovali med Rimom in Carjigradom, nagibajoči se sedaj na to stran, sedaj na drugo: kakor so okolnosti s seboj prinašale, in kakor je zahtevala politiška korist njihovih vladarjev (— pripazuje Mesić 297). Tako se je dobro držal z Rimom (— kakor v naslednjem povzemamo zopet po Ljubiću I. 171—177 —) unuk Stepana Prvovenčanega, kateremu je papež Martin IV. leta 1282 pisal list „predragemu v Kristu sinu našemu, svetlemu kralju srbskemu“, kjer mu je priporočal Mihaila barskega nadvladiko baš povzdignenega na to stolico. Slušajoč Milutin opomine pobožne svoje matere Jelene (hčere Balduina Kurtenejskega, poslednjega latinskega carja v Carjigradu), uverjeval je tudi papeža Nikolaja IV. l. 1288 in pozneje Klementa V., da je privržen Rimski cerkvi, pa se je dogovarjal s papežem, kako bi zopet uvel latinsko veroizpovedanje v cerkev srbsko.

Papežu Klementu V. je poslal Milutin dva poslanca svoja, Marka Lukarića in Trifuna Mihela, s pismom, v katerem je prosil, „da ga kot podanega sina v krilo rimske cerkve in pod nje zaščito dobrotno blagovoli vsprejeti, ter da mu pošlje nekatere sposobne može apostolske stolice, vestnike, kateri bi njega in njegove državljane v katoliški veri in v potu zapovedij Gospodnjih mogli vzveličavno poučiti,“ kakor pravi isti papež v odgovoru kralju dne 1. apr. leta 1308. Klement je rad vsprejel Milutinove prošnje in se je uzradoval z njim v v onem odpisu, da mu je Bog oči odprl, in da se tako plemenita čeda vrača v svoj hlev; a mu je tudi ob enem odločaval, kaj treba najpreje izpolniti, da bode svečano vsprejet v naročaj rimske cerkve. Predlagal mu je torej način veroizpovedanja, kateremu se je moral svečano obvezati, in poleg tega mu je naznačil odnose, kateri bi obstajati morali med Rimom in Srbijo brez kvara Carjigradske stolice, ako bi tudi ta obnovila stare zaveze z Rimom in med rimskim in srbskim duhovništvom v isti Srbiji. Nagovarjal ga je naposled, da častno vsprejme rimske poslanca, namreč Egidija gradenskega patrijarha in fratra Lupa in Artemisija, katere mu pošilja s tem pismom, in da jim pusti duhovno urediti srbsko državo. V isti čas je dopustil papež fra Gregorju iz Kotora in fra Henriku iz Rimina, da ostaneta v Srbiji za poučevanje kralja in ljudstva vsled kraljevske želje; in da moreta iz države odhajati „za izvrševanje poslov

istega kralja in kraljestva.“ Ali vse težnje so ostale brez vsakršne posledice.

Isto tako je tudi Milutinov sin, kralj Stepan Dečanski, javljal papežu Ivanu XXII. leta 1323, da želi biti v rimski cerkvi, ter so bili k njemu poslani iz Rima poslanca, v katerih roke je imel kralj položiti veroizpoved. Dne 1. jun. leta 1331 pisal je Ivanu Stepanu list, kjer ga prosi kot preljubljenega sina, da „s spoštovanja do apostolske stolice“ obrani Sergija iz Kotora, nedavno na imenovanega kotorskega vladiko, proti Koterski občini, katera je (vsled zakona od nje sestavljenega, da nijeden Kotoran ne sme biti kotorski vladika) s teško globo odbijala Sergija s kotorske stolice, a sorodnike njegove metala v uječe in njihova dobra sebi prisojala; pa da jo prisili, da ta neprikladni zakon odpravi. A Stepan se je naravski branil papeževe želje izpolniti, ker bi bil drugače delal proti svoji koristi. In od zjedinjenja z Rimom zopet ni bilo nič.

Naposled je še srbski car Stepan Dušan Silni, Stepana Dečanskega sin, nekaj časa iskal sporazumljenja z Rimsko cerkvijo, kar nam med ostalima dokazuje list papeža Klementa VI., ter je šele tedaj zavrgel to misel, kedar je menil, da mu je moč toliko narasla, da more Srbijo učiniti samostalno in nezavisno i na državnem i na cerkvenem polju. Že v dvajsetem letu svojem bil je Dušan potolkel Bolgare. Okoronjen na srbski prestol l. 1336, začel je takoj naslednje leto vojno z Grki, da se osveti carju Androniku Palajologu, ker je ta bolgarskemu kralju Mihailu proti Srbiji pomagal. Osvojil je tedaj Dušan veči del Makedonije in Tesalije, prodril do Carjigrada, a carja samega obkolil v Solunu in tako prisilil, da ga je ta prosil miru, po katerem je Dušanu ostal veči del osvojenih dežel (1340). Izza te slavne zmage osilivši se ni bil več zadovoljen z imenom kraljevskim, nego se je nazval Dušan srbski car, uredil si dvor in činovništvo po običaju zapadnem in državo razdelil na osem namestništev pod upravo dotičnih županov. V prevratu carjigradskem bil se je minister Ivan Kantakuzin, Dušanov tast, rešil v Srbijo, a razprevši se pozneje z zetom, pozval je sedaj Turke na pomoč. Turki torej priskočijo in pobijejo Srbe pri Safanijani (1344). A Dušan naglo ponovi boj in čisto napadajoč grške predele, osvoji isti Serez (1346); in tedaj se proglasi svečano carjem srbskim in grškim na zboru državnem v Skoplju, kjer ga srbski prvostolnik Joannikij okoroni kot „carja i samodržea Srbijem i Grkom i Bolgarom.“ Sedaj si sijajneje uredi dvor po grško in ustanovi red Sv. Stepana, da s tem pomnoži načine, za-

služne državljane nagrajevati. Na istem zboru v Skoplju leta 1346 proglasil je Dušan svojega nadvladiko Joannikinja slobodnim i od rimskega papeža i od patrijarha carjigrajskega. imenovavši ga ob jednom patrijarha vseh srbskih zemelj. In tako je car Dušan okončal ustav metropolita Save, podelivši srbski cerkvi popolno samostalnost.

Grški patrijarh Kalikst proklel je nato i carja i narod i patrijarha i skopljski zbor; ter akopram je Dušan nastojal, da se pomiri, vendar mu se to ni posrečilo, nego še le tretjemu njegovemu nasledniku na na srbskem prestolu, knezu Lazarju († 1389) in to jedva.

Prestolnica patrijarha srbskega je bilo mesto Peć (Ipek v sev. zap. Rumeliji). S cerkveno nezavisnostjo pa je zajedno s samostalnostjo državno bila odločena tudi zmaga pravoslavnega veroizpovedanja blizu v vsem narodu srbskem, kateri je tako dobil mnogo podpore po usredotočenju svoje narodnosti v naslednjih žalostnih dobah.

Turško gospodstvo pa grško fanarijstvo.

Po nesrečni bitki na Kosovem Polju dné 15. jun. 1389. leta pala je Srbija v pesti divjim Turkom, kateri so zatem dobivali vse večo oblast na Balkanskem poluotoku ter so leta 1453 pridobili isti Carjigrad. — Jelena Paleolovka, udova srbskega despota Lazarja Gjorgjevića, v veliki zadregi in ne znajoča si pomoči, usmilila si je — kakor čitamo v „Slovanstvu“ (Matica Slov.) I. 270 — vso deželo postaviti pod višo oblast papeževo, nadejajoča se, da bodo katoliške vlade Turkom jo ubranile. Ali ves pravoslavni narod se je vzdignil proti tej daritvi; in ko se je sultan Muhamed II. s svojo vojsko bližal, šli so mu najznamenitejši državljani naproti ter se izročili njegovi obrambi leta 1459. Pa kljubu tej malone prostovoljni podvržbi — groza je slišati — Turki so deželo razdejali in razljudili, samostane in cerkve podrli in 200.000 ljudij odveli v sužnjost. Srbija pa je postala pokrajina carstva turškega ter je dobila turško ustavo, katera je do kraja zlomila moč in samostalnost preostalih v deželi prebivalcev; a zemlja sama je prešla v lastnino sultanovo.

Cerkveno jedinstvo se je pri Srbih sicer še udržalo s tem, da so imeli svojega patrijarha, s česar je bila pri njih tudi cerkev národna. Toda i temu je začelo skoro iti za glavo. Sultan turški je bil carjigrajskega patrijarha učinil v sredstvo, s katerim je hotel delovati na svoje kristjanske podložnike. Mrzeč pak papeže kot svoje največje protivnike, kateri so tolikokrat zapadno Evropo dvigali na Turke, nastojal je i Muhamed in njegovi nasledniki, da uničijo v svoji državi vsak vpliv rimske stolice. Vse vladitvo Turkom podložnih dežel imelo je biti podčinjeno jedino carjigrajskim patrijarhom, vernim službenikom sultanovim. Ko je Nemčija za Leopolda I. poskušala osvojiti tudi Srbijo, ter je do

500.000 Srbov pod vodstvom (zadnjega) despota Gjorgja II. Brankovića prešlo k cesarski vojski, preselil se je I. 1690 tudi srbski patrijarh Arsenij III. Crnojević z okoli 36.000 srbskih obitelji preko Save, katere so se naselile v Banatu in Sremu. Manje srečen je bil patrijarh Arsenij Ivanović. Tá je namreč na poziv cesarja Karola VI. dvignil narod na Turke; ali ti pobijejo Srbe tako, da je patrijarh komaj s kakimi 1200 ljudij mogel ubegniti v Srem, leta 1737. Vsled tega zató Turki patrijarhat v Peći in predadó srbske vladikovine Grkom, potem ko so jih ti odkupili. (Vid. F. B. Kořinek: Obća pověstnica III. 212.). In tako je propala srbska patrijarhija v stari Srbiji.

Sedaj so patrijarhi carjigrajski pošiljali kakor v Bolgarsko tako i v Srbsko svoje Grke, fanarijote, kot vladike in cerkvene dostojanstvenike, kar je tudi Turkom bilo po volji, da se tako zató národna duhovenska vlada, národno svečenstvo. Potem ko so Grki zavladali bili v cerkvi bolgarski in srbski, moral je narod v teh deželah v vsakem obziru nazadovati, ne imajoč zvestih pastirjev, kateri bi mu bili podeljevali blagodejare kristjanstva in kristjanske prosvete, kateri bi ga bili v težkih njegovih nevoljah tolažili z blaženo besedo svetega evangelja. Sedaj je jenjalo v teh deželah delovanje za knjigo národno, katera se je bila začela upravo tam tako vspesno razvijati. Fanarijotu ni bilo do drugega stalo nego do svoje koristi (Mesić 337.).

Večina srbskih plemenitašev bila je tedaj tudi prestopila k veri muhamedovski. Ti so postali „spahije“ t. j. blagorodni vlasteli, graščaki, bojniki sultanovi, in so dobili od njega obširna zemljišča. Vse drugo ljudstvo je kot „raja“ t. j. sužnjiki, predana bila na milost in nemilost tem spahijam in tujim svetskimi, kakor tudi cerkvenim oblastnikom. Plačevali so Srbi velike davke in teško rabotali svojim gospodom. V tolažbo jim je bila v teh hudih časih vera, rodbinsko življenje v drugih, spomin na nekdanje slavne čase, ki je živel v njihovih prekrasnih epskih pesmah, in naposled Črnogorci in hajduki, kakor tudi drugi sosedni narodi kristjanski, bojujoči večni boj s Turki. — (pravi M. Pletersnik v „Slovanstvu“ I. 270.). A tako je to trajalo vse tja v XIX. stoletje, dokler ni vendar le o začetku našega veka izza temne noči začela kakor na političnem tako i na cerkvenem nebu svitati rujna zora, za katero je malo po malo ipak naposled zasvetil beli dan tudi národu srbskemu (No, žal, da o tem ne moremo govoriti nadalje, ne imajoči nikakšnih podatkov za našo stvar.)

Zadušbine ali pobožne ustanove.

Vero in cerkev srbsko so mnogo unaprejevali in podpirali ne samo duhovniki, temveč tudi svetski vladarji, mogotci in velikaši, kakor i mnogi drugi bogati svetovnjaki: ustanavljajoči krasne hrame božje in lepe

samostane ter obilno jih obdarjajoči — „sve gradeči silne zadušbine“. Že je bila omenjena jedna od največjih in prvih takošnih zadušbin: „Bel' Hilendar na sred Gore Svete: zadušbina Save svetitelja i njegova otca Simeuna“ (kakor peva narodna pesma), t. j. samostan Hilendar — pravo za pravo 14 zjedinjenih samostanov — kateri i danes nosi ime srbske carske „lavre“ (večji samostan). Razven tega je bil župan Nemanja (Simeon) sezidal še več novih cerkev in samostanov, n. pr. Studeniški, kjer se je tudi pomenišil. Nadalje je kralj Stepan Prvo-venčani sezidal samostan Žiški; in kralj Stepan Vladislav samostan Mileševo blizu Prepolja (kateri so Turki razrušili 1735). Preje omenjeni kralj Milutin pak je iz svoje bogate blagajne sezidal mnogo lepih cerkev, utemeljil nove samostane in druge pobožne naprave, s katerimi se je pravoslavnim duhovnikom tako prikupil, da so ga zvali „svetega kralja“. Kralj Stepan Dečanski je z bogastvom v bojih naplenjenim in z odobravo državnega zbora sezidal lepo cerkev in imenitni samostan v Dečanih (od koder mu je priime), pozvavši odvsod rokodelce, katerim na čelu je bil fra Vit, malobračan iz Kotora. A car Dušan Silni je sezidal na Bistrici pod Prizrenom velikolepi samostan in cerkev ter jiju posvetil nadangeloma Mihaelu in Gabrielu kot pokroviteljema srbske vojske; in sicer je še bogato obdarjeval cerkve in samostane po vseh krajih široke svoje carjevine. Tudi v narodnih pesmah toli proslavljeni Kraljević Marko, sin kralja Vukašina Mrnjavića; sezidal je po narodnem pripovedanju v Obridu cerkev

(sedaj podrto) s samostanom sv. Mihaela. In tudi o poslednjem nezavisnem vladarju srbskem, pobožnem in nesrečnem carju (knezu) Lazarju Grebljanoviću, pravi narodna pesma, da „sakroji na Kosovu crkvu“, a je pozidal Lazar več cerkev in samostanov v Srbiji. A tudi Lazarjeva soproga Milica je kmalu po smrti svojega moža sezidala nedaleč od Kruševca samostan Ljubostinje, kjer se je i posvetila nunovanju z mnogimi udovami Kosovskimi; Oliverija, hči kralja Vukašina, pa je bila sezidala v Zeti (Duklji) cerkev Sv. Marije Loretske.

Istotako so naslednji despoti iz roda Brankovićev davali zemlje in povlastice srbskim samostanom in cerkvam. Tako je n. pr. despot Stepan, sin Gjorgja Brankovića, sezidal v Sremu mnogo cerkev in samostanov, med temi najkrasnejši Hopovo. Stepanova žena, udova Angjelija despotica, in sina despota Gjorgje in Ivan, obvezali so se s poveljo, davati vsako leto samostanu Sv. Pavla na Sveti Gori petsto zlatov. Ivan je tudi podaril nekoliko vasij samostanu Hrušedolskemu (v Sremu), in je vsprejel v svojo zaščito samostan Svi-menski, kateremu je bil že njegov ded Gjorgje učinil mnogo darov in povlastic. In Ivanova žena, despotica Jelena, obljubila je vsako leto davati samostanu Hilendarskemu od svojega slabega imetka sto dukatov, samo da ji se „poje paraklis i liturgija“ itd. (Vid. Ljubić p. d. i.). In tako so mnogi srbski kralji in velikaši, oduševljajoči se za prosveto in za vero pravoslavno, tekmovali mnogi novce utrošili tedaj v oltarje svete srbskih zadušbin.

(Dalje pride.)

Pogled po slovenskem svetu.

a) Slovenske dežele.

„Slovanski Svet“, 9. št., ima prilogo; vendar zaradi obsežnega odgovora, danega č. g. prof. dr. Mahnič, ni bilo možno navrstiti veliko drugega gradiva, kakor bi bili želeli. Zato pa prosimo, da imajo č. g. g. čitatelji potrpljenje z nami.

Franz Miklošič, c. kr. dvorni svetnik, postal je skrivni svetnik Nj. Veličanstva.

Janez Šubič, slikar kot tak profesor v Kaiserslauternu na Bavarskem, umrl je 25. aprila t. l. v 39. letu življenja. Ta umetnik, slovenski rojak, brat Jurija, genijalnega slikarja, je izvršil mnogo krasnih del na Slovenskem. Češkem in v obče v Avstriji. Na Nemškem, kjer je služboval, je bil jako čislán kot umetnik in učitelj svoje umetnosti. Časniki nemški se po vsem laskavo izražajo o njem ter obžalujejo njegovo prerano smrt, napominjajoč, da si je pridobil tudi srca učencev, ki jih je vodil. Na Slovenskem so domači listi mnogokrat opisovali njegova dela kot izborna in krasna. Blag mu spomin!

Pomenljivo. „Mir“, glasilo koroških Slovencev, uredovan od duhovniške strani v strogo katoliškem duhu, list, ki je uzor slovenske pohlevnosti, poroča od 10. maja t. l. na 90. strani to-le: „Čujemo, da bo odbor družbe

sv. Mohora še te dni imel sejo zavoljo omilovanja vrednega in neosnovanega napada na g. dr. Vošnjaka povodom lepih povestij; kar jih je spisal za družbo. No, tega se nam pa res še manjka! V družbi Mohorjevi smo bili dozdej še edini, zdaj pa naj bi še na polje se zasejala ljulika razpora vsaj gledé pisateljev, Bog varuj!“ Te opomnje se nanašajo na kritiko, ki jo je priobčil dr. Mahničev „Rimski katolik“, 4. zv., o dr. Vošnjakovem romanu „Pobratimi“. V kritiki je čitati med drugim: „Družba Mohorjeva pobožne povesti dobro plačuje, zatoj si misli dr. Vošnjak: *bodimo pobožni — za denar*; a ker upamo, da bomo isto tako dobro razprodali Schopenhauerjevo robo („Pobratimi“. Op. ur.), bodimo Schopenhauerjanci, bodimo spiritisti — ravno tako za denar! Je to moštvo, je to doslednost? Da, mladoslovenska doslednost je to, mladoslovenska značajnost! *Pregovori Rothschilda, da jim dobro plača, in jutre mu prodajo Slovenijo*, narodnost in ž njo ves idealizem in realizem! In s takimi značaji bi se katoliški Slovenci družili?“

No, na poslednje vprašanje bi mi odgovarjali, da se je težko „družiti s takimi katoliškimi Slovenci“, ki takó pišejo, a baviti, žalibože, se je vendar ž njimi, ker izzivljejo na to celó take kroge, kakoršen je odbor družbe sv. Mohora. Nam, kateri moramo tudi odgovarjati na

isto stran, je pri neprijetni, vsiljeni nalogi vsaj „Consolatio jest socios —.“ Huda pa je vendar, ko imajo Slovenci toliko nasprotnikov na zunaj, da morajo rodoljubi svoje moči porabljeni še za zagovarjanje nasproti rojakom na slovenski zemlji.

Slovence iztrebiti s selišč, katera so jim še ostala po tisočletnem boju, namerjajo v Gradcu. Tako je citati v antisemitskem in protislovanskem Dunajskem „Deutsches Volksblatt“ od 10. maja, kateri list poroča, da neki Feichtinger v Gradcu namerja osnovati posebno društvo, katero bo pokupovalo od slovenskih kmetov zemljišča in na ista naseljevalo nemške kmete, roko-delce in obrtnike. Napravil se je uže načrt pravil ter odposlal nemško-nacionalnemu društvu v presojevanje. „Ein neuer nationaler Verein.“ To društvo ima namen „Zur Förderung des Deutschtums in den slovenisch-deutschen Alpengebieten durch Ankauf von Bauerngütern und deren Besiedelung durch deutsche Bauern, durch Unterstützung deutscher Handwerker und Gewerbetreibenden u. s. w.“ Pristavlja isto poročilo, da jednako društvo so bili uže sprožili l. 1886. kot „Karavankenbund“.

Gospoda se uči dobro velikonemške politike, katera deluje toliko uspešno sedaj na Poznanjskem. No, o stvari še spregovorimo.

b) Ostali slovanski svet.

Avstrijska vlada je predložila 3 predloge o osnovni osnovnih šol. O njih bomo govorili tudi mi, opomnimo pa uže sedaj, da s predlogami ni zadovoljna nobena stranka, kolikor je soditi po njih glasilih.

Narodnost in vojna. Po novi statistiki je v avstrijski armadi 237.230 Nemcev (?), 174.268 Čehoslovancev, 172.234 Madjarov, 78.613 Poljakov, 78.514 Srbov, in Hrvatov, 74.675 Rusinov, 47.276 Rumuncev, 27.513 Slovencev in 13.699 Italijanov. Slovanov bilo bi torej po teh številkah v armadi 430.583. vseh nenemških in nemadjarških vojakov 491.521. Nemcev in Madjarov samo 399.464. Kje so pa Židje? Gotovo največ med Nemci, Madjari; torej bi bilo Nemcev in Madjarov še manj nego 399.464, in če pomislimo, da so mnogi Slovani prišteti tudi k Nemcem in Madjarom, se število vojakov obeh poslednjih narodnosti skrči še na manjše število. Slovenci dajejo nad polovico več vojakov, nego Italijani, in vendar kake pretenzije delajo Italijani nasproti Slovincem, in kako se vedejo proti poslednjim in Srbohrvatom na Primorskem in v Dalmaciji?

Na hrvaškem vseučilišču je bilo minolega zimskega poluletnja rednih in izrednih 413 dijakov, prvih 225, poslednjih, farmaceutov 25. Rednih je bilo 35 bogoslovcev, 175 pravoslavcev in 45 modroslovcev. Izrednih pa 71 bogoslovcev, 19 juristov in 43 modroslovcev. Iz Hrvaške bilo jih je 306, iz Slavonije 58; iz Dalmacije 16, iz Ogerske 12, iz Istre 3, iz Štajerske 4, iz Kranjske 4, iz Češke 1, iz Bosne 1, iz Bolgarske 6 in iz Macedonije 2.

„Sokol“ češki se vrlo vadi in pripravlja, da se udeleži ravno odprte Pariške svetovne razstave. Pojdejo udeleženci, katerim bo obleka jednaka: biele črvené (rdeče) lesnovani trikotniki itd. Iz časopisa „Sokol“, kateri zvesto poroča tudi o sokolskem gibanju na Slovenskem, Hrvaškem, je razvideti, kako živahno se razvija sokolsko življenje po vseh češki pokrajinah in tam, kjer so Čehi raztreseni po tujih mestih.

Milijon vrzov. V čeških „Literarnih listih“ se je poročilo, da je neki feljtonist „Nunquam Retrorsum“ v

„Hlasu Narodu“ sešel vrze znanega Jarosl. Vrchlickega, ter se prepričal, da je dotični pesnik napisal doslej v 15 letih 118.500, oziroma 125.000 vrzov, ter izrekel nádo, da se to število pomnoži na milijon. Sodeč po sedanjih marljivosti, bilo bi to bajé možno le l. 1994! torej želé dotični „listy“, da si oba to srečo učkata. O Vrchlickem treba nam omeniti, da je prejel lani od naučn. ministra štipendijo — ne da bi bil za njo prosil — a to bajé za svoj — svoj kozmopolizem! — kl.

Na Moravskem je bilo l. 1775 prebivalstva 1.134.674 duš, l. 1888 pa je bilo 2.212.000 duš, kar znaša v 113 letih pomnoženja za 1.077.327 duš ali vsako leto za 9534. L. 1870 je bilo v tej deželi 86 mest, 190 trgov in 3041 vasij. V Čeahah je bilo istega (1870) leta 371 mest, 229 trgov in 12.007 vasij.

Slovanska literatura na velikih šolah Pariških. Slavni učenjak in profesor slavistike g. Louis Leger, kateri je v minoleem poluletnju predaval v Colege de France o zgodovini civilizacije na Slovskem v srednjem veku, razlagal filozofski slovanski slovník Miklosičev in praktiški razkladal Slovanski shod 1848 od Jana Černega, bo poleti predaval o zgodovini slovanske vzajemnosti. Rabil bode spise Dobrovskega, Šafaříka, Hanke in Čelakovskega, kakor tudi razprave Slovanskega shoda v Pragi. Na Francoskem se jako bavijo s slovansčino, zlasti ruščino, srbsčino, bolgarsčino in češčino.

Grof Tolstoj, ruski minister notranjih zadev, je umrl 7. maja t. l.

Osodna beseda. Pod naslovom „Osudné slovo“ piše novi list „Velehrad“ med drugim: „Na shodu katolikov avstrijskih, ki se je vršil na Dunaju (začetkom maja t. l.), je jeden najpoklicanejših dostojanstvenikov cerkvenih, Dunajski kardinal-nadškof Gangelbauer, učinil izjavo tega zmisa, da Avstrija ima biti dedič svete nemško-rimske države. Besed teh ne moremo označiti drugače nego kot besede osodne, ravno takó, kakor samo ime in pojem države rimsko-nemške je jedro najosodnejših v zgodovini češkega naroda in avstrijskih Slovanov v obče. Bila je to država nemško-rimska, katera je uničila kulturno, narodno in državno samostalnost češkoslovskega naroda. ... Zato pričakujemo v tej stvari naglega pojasnila.“

Proti ponemčevanju poznanjskih Poljakov. Na pruskem državnem zboru obravnavalo se je pred nedavnim o predlogu poljskega poslanca Czarlinskega, kateri je pozival vlado, naj bi se rabil materinski poljski jezik v čisto poljskih pokrajinah dežele kot naučni jezik, in da bi se zlasti veronauk učil izključno v maternem jeziku. Czarlinski je krepko podpiral svoj predlog. Pokazoval je na to, da je na svetu vse in povsodi prepričano, da dete more izobraziti se le v maternem jeziku; samó v Prusiji, kar se tiče Poljakov, to nima veljave. Poljski otroci odhajajo iz šol neumnješi, nego so prišli tje. Zgodilo se je uže, da je poljsko otroče, ko so je uprašali v šoli, kako se imenuje cesar, odgovorilo: „Bismarck“. Minister je obečal, da se bodo poljski otroci učili vsaj veronauk poljski. Toda tudi to se ne godi. Od vseh stranij prihajajo v tej zadevi pritožbe. Govornik predlaga izvolitev parlamentarne šolske komisije, ako bi se ne bi sprejel njegov predlog. Tudi zasebno poučevanje v poljščini se proganja. Ravnatelj šole v Chelmu je prepovedal poljsko poučevanje veronauka. Ko je pa videl, da otroci znajo citati poljske molitve, povedel jih je na policijo in jih dal tam izpraševati o tem, kdó jih uči citati poljski, ni-li nemara to celó župnik. Takošne razmere ljudem gotovo niso kaj všečne, zato pa zapuščajo

deželo in selé se v Ameriko. Poljski učitelji so neprestano strahovani. V poslednjem letu je 14 poljskih učiteljev prostovoljno popustilo šolo. V kratkem ne bo ljudi, ki bi se posvetili učiteljskemu poklicu. Ako bi vladalo pravo in pravičnost, pa bi v Prusiji takošne razmere ne bile možne. Poljak Stablewski je tudi trpko se pritoževal črez šolsko ponemčevanje, spojeno s protestantovsko propagando, ter kazal na protipoljske fonde, s katerimi deluje na ugonobljenje poljskega življa. Naučni minister Gossler je ugovarjal, da bi se bile shujšale razmere na Poznanjskem. Vladi je mari za to, da se veronauk poučuje v poljskem jeziku. Samó tam, kjer so učenci uže napredovali v nemščini, poučuje se nemški. Fondi, o katerih se je govornik zmenil, rabijo se bajé le tam, kjer zahteva to obramba nemške narodnosti. V ostalem baje vlada svojega stališča v šolskih zadevah ne spremeni. Na tem se je tudi debata končala in zavrgel predlog Czarlinskega. —kl.

O rusko-poljskem pomirjenju pišejo tako, da so pri ruskem dvoru vplivni krogi, ki delajo na to, da bi Rusija ne postopala tako strogo proti Poljakom, kakor doslej. Nadejajo se, da se spremené tudi Poljaki, ki nimajo nadeje od zunaj, ko vidijo, kako se godi Poljakom v Poznanji.

Nemčija v Srbski pridobiva si od dné do dné več veljave. Po poročilih „Pest. Lloyd“: „govoré v Belgradu v viših krogih izbornó nemški, a nemške knjige in nemške časopise z Dunaja in Budapešte móči je najti v vsaki izobraženi rodbini in na vseh javnih prostorih.“ Nù, kaj se hoče v blagor Srbstva še več?! —kl.

„Komitet Gramotnosti“ sostojaščij pri Imperatorskom volnom ekonomičeskom Obščestvú v Petrogradu, imenuje se zavod, ki se je osnoval 1861. l. z namenom: pripomagati, vzdrževati in razprostranjovati čitanje knjig sredi prostega naroda ruskega. Sredstva, s katerimi hoče to doseči, so: teoretična objavljenja vprašanj, tikajočih se raznih strani narodne izobrazbe; nagrajenje s premijami pisateljev za izdane pedagoške in literarne trude v narodno izobrazbo; izdavanje del, namenom komiteta najboljše primernih; posredovanje med knjigotržci v prestolnem mestu in narodnimi šolami pri naročevanju knjig; a glavno — brezplačno zalaganje narodnih šol s knjigami in drugimi pripomočki. Na tak način bilo je v teku 26 let razposlano 890.360 zvezkov in vrhu tega, ob času minule vojske, prirejeno in odpravljeno v vojaške bolnišnice 250 bibliotek. V koncu 1880. l. začel je komitet izdajati lepo vrsto knjig za narod zunaj šole, da bi tako vsaj nekaj prikril nedostatek knjig, pristopnih prostemu narodu po ceni in vsebini. Doslej je izšlo uže 32 zvezkov po ceni 5, 10, 15 in 20 kopejk. Vse večinom na lepem papirju in zalimi ilustracijami. Sosebno ukusna so: „Избранныя Сочинения Пушкина для народного чтения“ (Izbrana dela Puškina), katerih I. zvezek, 444 str. v 8°. velja le 35 kopejk. Delo to izšlo je lani. —kl.

Varšavski nadškof Popiel je imenovan od papeža za asistenta papeškega stola, in car mu je dovolil, da sme imeti ta naslov. To je prvi slučaj, da dovoljuje katoliškemu dostojanstveniku tak naslov, in to razlagajo takó da se Vatikan in Rusija prijazno sporazumeta gledé na ruske katolike.

Svetovna razstava v Parizu se je slovesno otvorila 6. maja t. l. Ministerski predsednik Tirard je naglašal sijajno udeležbo inozemstva in se zahvaljeval vladam, ki so, če tudi ne zastopane oficijalno, vendar zastopnike podpirale, ter je izrekel tujim narodom zahvalo in pri-

znanje. Francoska tujce z veseljem vsprejme in pokaže, da Francoska ljubi in čisla delavce vseh dežel. — Znano je, da se zlasti Slovani hočejo iz vseh držav in dežel udeležiti v obilnem številu te svetovne razstave. Iz Amerike pride še prihodnji mesec neki 130.000 Amerikancev v Evropo in tu najprej na Pariško razstavo.

KNJIŽEVNOST.

Najstarija hrvatska goticom štampana knjiga, i ona se nalazi u knjižnici Franjevačkoga monastira na Trsatu kraj Rijeke. Strohal R. Zagreb.

Časopis českého studentovstva je začel s 1. majem t. l. kot mesečnik izhajati na 32 straneh. Donašal bode tudi članke iz literature, filozofije, politike in kulturne zgodovine, estetike, psihologije, narodnega gospodarstva; potem poročila s slovanskih vsenčilišč itd. Adres: „Časopis českého studentovstva“, Školska ulice čis. 13, I. Praha.

Die Blutrache bei den Südslaven, ein Beitrag zur Geschichte des Strafrechtes von dr. M. Vesnitsch, Stuttgart, 1889. Znano je, da je izdal tudi Miklosič v posebnem natisu spis „O krvni osveti“, in sicer gledé na vse Slovane ter ob enem pridal kazalo ogromne literature, v kateri se govori o tem predmetu.

Srpska sintaksa. Po Miklosiču in Daničiču sestavil Jovan Živanović. Knjigarna Pajević v Novem Sadu. Dojde dobro tudi Slovincem.

Nikolić A. Srpske narodne pjesme iz Srijema, Like i Banije. Str. 105. C. 35 kr.

Narodne pjesme iz usta i rokopisa skupio i za štampu spravio Melkov Glavić Baldo pop. 210 str. C. 60 kr.

Slovanstvo ve svojih zpěvah, veliko delo, katero urejuje in harmonizuje *Ludvik Kuba* v Poděbradech, dospelo je do V. dela ali do pesmij *jugoslovanskih*, in med temi so prve na vrsti slovenske pesmi, katere prelaga na češki jezik Bohumil Dadóurek, katerih tekst pregleduje pa Anton Trstenjak. Slovenskih pesmij bo 8 snopičev in bodo stale (256 strani) 3 gld. 20 kr. Predplačuje se, na kolikor snopičev kdo hoče, in katere snopiče kdo hoče, torej se lahko izbira. Naročila se izvršujejo pa le za gotovino. V prvem in drugem skupnem snopiču je nekoliko podatkov „O jazyku slovinskem“ (slovenskem), in potem obseza 32 pesmij, na čelu jim je: Po jezeru bliz Triglava. Sedaj imajo Slovenci priliko na lastnih pesmih preveriti se, kaj zna ustvariti iz njih veččak. O vsem delu je naš list itak že večkrat obširno poročal.

Slovenské Pohľady. Časopis (slovaški) pro literatúru, vedu, umenie a politiku. Urednik Svetozar Hurban (Vajanský). Izdaja in zalaga Pavel Mudroň v Turč. sv. Martine. Ta izborni list izšel je v 2. snopiču in obseza: Janošik. Povest' zo XVII. storočia (dalje). Výhody spoločenského života. Tiež povest' bez hrdinu od dr. Jana Gróba. Sen renegata itd.

Olejkár. Román z počiatku XIV. stoletia. Od M. J. Hurbana (1846). Drugo izdanje priredil Vajanský. S podobno izvirno z l. 1848, risal Karol Svoboda. Turč. Sv. Martin. Nakladom Fr. Moškočiko, knihkupca. Str. 112. Viazany výtisk se zlatorezom 1 zl., broširovany 50 kr. To delo je znamenito.

„Časopis Vlasten. spolku muzejního“ v Olomouci št. 21 t. l. obseza med drugim: Královničky (narodni ples), spisala Vlasta Havelková. O způsobu stavby dědin mo-

ravských (Se 4 obrzci). V. Houdek. — Osvárázu našich ornamentů národních. (S 1 obr.) Milosl. Procházková. — Srbsky peniz ze století XIII., nalezeny na Velehradě. (Se 2 obr.) itd. Ta list se oddaje samo členom Olomúškega muzejnega društva; to samo pa je vredno, da bi pristopilo k društvu tudi več slovenskih zgodovinarjev in starinoslovcev. Izvrstne so moči, ki sodelujejo pri listu, kakor v muzeju, za kateri izhaja časopis.

Východ, polmesečník v češkem jeziku, izdajan po odgovornem uredniku, jur. dr. Traut. Skrejšovskem, list, ki je bil prenehal izhajati zaradi zaprek lanskega leta, začel je izhajati zopet ter je izšel v nadaljevanju kot 5. št. 17. apr. t. l. Vsebinska te št. je med drugim: Korunování krale českého. Bez programu za frásení. Slovo k článku o „mělnických denárech“, Průmyslová výstava v Praze l. 1833. itd. List že po imenu *Východ* (vzhod, vstok) kaže, da je pisan v slovanskem duhu in v zmyslu programa avstrijskih Slovanov. Stoji na leto 4 gld. in 2 gld. poluletno. Administrace Východu, Praha, Poštovská ulice čis. 14.

Moravské ornamenty na moravských kraslicích. 8 tabul barvotiskových a Vreslená. Na kámen kreslila Madlenka Wanklova . . . To krasno delo, katero je izdal Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci, in iz katerega smo priobčili tudi v našem listu že nekoliko oddelkov, stoji za neude navedenega muzeja izvod 2 gld. Nam je bilo poslanih nekaj izvodov v češkem in nemškem jeziku, ter, kakor smo zvedeli, se Slovencem blagovoljno zniža na 1 gld. 10 kr. s pošto vred. Rodoljubnim Slovenkam, pa tudi vsem našim izobražencem, se posebno pa starinoslovcem z nova priporočamo Moravske ornamente.

Лавровъ. П. А. Петръ II. Петровичъ Нѣгушъ (Peter P. Petrovič Njeguš) vladika črnogorskoj i jeho literaturnaja dējatel'nost! Moskva, 1887 (8° × + 416) Cena 2 r. 30 k.

Русскія древности (Russkija drevnosti) v pamjatnikah iskusstva, izdavaemyja grafom J. Tolstym i P. Konjakom. Vypusk (snopič) 1. Klassičeskija drevnosti južnoj Rossiji. S 145-ju risunkami v tekstě. St. Ptb. 1888 (4° 17) Cena 1 r. 35 k.

Гамлетъ, принцъ датскій. (Hamlet, princ datskij). Tragija v pjati aktach Uiljama Šekspira. Pervod i priměnenije k uslovijam sovremennoj sceny Alekseja Mjeskovskago. S preduslovijem i charakteriskoju heroja. St. Peterbg. Izdanije Avg. Deubnera, Nevskij pr. 28. 1889. (8°, 128 str.) Cena 40 kop. Ta prevod Hamleta je nov, prirejen po vsem in tudi po jezikovni obliki za našo dobo. Jezik je krasen, in si je jako prizadeval Meskovskij, da bi napravil izborno delo. Prelagatelj nam je uže znan po lani izdani ruski slovnici: „Nemeckij samoučitel' russkago jazyka. Deubnerjeva knjigarna pa hoče vsega Šekspirja izdati ruskemu občinstvu v novem prevodu „dlja sceny i čtenija.“

Пчела. Сборникъ для народнаго чтенія. Составилъ П. Щербика. (Pčela. Sbornik dlja narodnago čtenija). O tem znamenitem delu ruskem piše „Beseda učitel'skă“: „Imamo pred rokami pozoravredni spis, na kateri dovoljujemo si

opozoriti. To je národna čítanka ruska, „mlajšim v pouk, starejšim v posluh.“ Na 651. str. zbranih je tudi dokaj člankov v vrzih in prozi, popularno pisanih, zlasti iz zgodovine in zemljepisa. Mnogoštevilne slike pouk nemalo pojasnujejo. Posebnega pozora vreden je tretji oddelek, v katerem seznanjajo se čitatelji s svetom slovanskim. Uvod k tem člankom je predočenje narečij posamičnih plemen slovanskih, a to na 11 prevodih „Očenaša“. Dalje so tu uvrščeni članki z obzirom na zgodovino in kraje pisane posamičnih narodov in zemelj slovanskih. Ne mislimo na tem mestu podrobneje spuščati se v razbor pozoravrednega tega spisa, pač pa opozorjemo poklicane kroge, da bi tudi pri nas ne bilo napaka, ako bi si oskrbeli podobno národno čítanko, v kateri bili bi zbrani prikladni, popularno pisani članki, s katerimi bi se čitatelji seznanjali z zgodovino prednikov in rojstveno zemljo, dalje s svetom slovanskim in z vsem, kar je sokrvnim národom drago in sveto . . .“ Mislimo, da bi se tudi maloštevilnim Slovencem kaj takega ne bilo treba sramovati. —kl.

Славянскія Извѣстия (Slavjanskija Izvestija) priobčujo v 16. in 17. št. med drugim: Dvadicetipjatiletije krestjanskoj reformy v carstvě poljskom; Podunajskija i balkanskija strany; Stojit-li pomagatj Serbam-Lužičanam; Katolicizm, Madjary i Slavjane; — Nekoljko slov po povodu knjigi Eduarda Boguslavskago „Istorija Slavjan“; Položenje krestjan v Vengriji.

Ta, 9. št. „Slovanskega Sveta“, stoji zaradi priloge v posamičnih izvodih po 30 kr.

„Slovanski Svet“

izhaja po dvakrat na mesec, vselej 10. in 25. dné meseca, in se pošilja naročnina izdajatelju „Slov. Sveta“ v Gorico.

Naročnina znaša:

za celo leto . . .	4 gld. — kr.
za pol leta . . .	2 „ — „
za četrť leta . .	1 „ — „

Za ljubljanske naročnike in dijake velja:

celoletno . . .	3 gld. 60 kr.
poluletno . . .	1 „ 80 „
četrťletno . . —	„ 90 „

Upravništvo „Slovanskega Sveta“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrť leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. poluletno 1 gld. 80 kr. in četrťletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzelini 4.